

**I OSK 2691/15, Charakter spraw dotyczących przynależności do kościoła katolickiego. -
Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie**

LEX nr 2036057

Wyrok

Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie

z dnia 9 lutego 2016 r.

I OSK 2691/15

Charakter spraw dotyczących przynależności do kościoła katolickiego.

orzeczenie prawomocne

TEZA aktualna

Sprawy sporne dotyczące problematyki przynależności do kościoła katolickiego, w tym wystąpienia z tego kościoła, są sprawami kościelnymi, które winny być rozstrzygane na zasadach i w trybie określonym przez prawo kościelne.

UZASADNIENIE

Skład orzekający

Przewodniczący: Sędzia NSA Jolanta Rudnicka (spr.).

Sędziowie: NSA Maciej Dybowski, del. WSA Grażyna Staniszevska.

Sentencja

Naczelny Sąd Administracyjny po rozpoznaniu w dniu 9 lutego 2016 r. na rozprawie w Izbie Ogólnoadministracyjnej skargi kasacyjnej Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 29 kwietnia 2015 r. sygn. akt II SA/Wa 1604/14 w sprawie ze skargi Proboszcza Parafii Rzymskokatolickiej p.w. (...) w P. na decyzję Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych z dnia (...) czerwca 2014 r. nr (...) w przedmiocie przetwarzania danych osobowych oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie faktyczne

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 29 kwietnia 2015 r., sygn. akt II SA/Wa 1604/14 po rozpoznaniu sprawy ze skargi Proboszcza Parafii Rzymskokatolickiej p.w. (...) na decyzję Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych z dnia (...) czerwca 2014 r., nr (...) w przedmiocie przetwarzania danych osobowych, uchylił zaskarżoną decyzję oraz decyzję ją poprzedzającą z dnia (...) lutego 2014 r.

Wyrok zapadł w oparciu o następujący stan faktyczny i prawny sprawy.

R. P. pismem z dnia 20 marca 2013 r. skierował do Proboszcza Parafii Rzymskokatolickiej p.w. (...) oświadczenie w którym stwierdził, że na podstawie art. 60 Kodeksu Cywilnego, korzystając ze swoich praw zawartych w art. 2 pkt 2a ustawy o gwarancjach wolności

sumienia i wyznania (Dz. U. 2005, Nr 231, poz. 1965) występuje z Kościoła Katolickiego, tj. wycofuje zgodę na podleganie jego doktrynie (Katechizm Kościoła Katolickiego), prawu (Kodeks Prawa Kanonicznego) i wszelkim innym normom spisanim i niespisanim.

Oświadczył, że w oparciu o art. 2 pkt 5 wyżej wymienionej ustawy, nie zamierza tej decyzji uzasadniać, poza oświadczeniem, że nie chce do niego należeć. Ponadto nie wyraził zgody na przekazywanie informacji o tej decyzji osobom trzecim, a zwłaszcza członkom jego rodziny.

Na podstawie art. 32 ust. 1 pkt 6 ustawy o ochronie danych osobowych zwrócił się do Proboszcza jako administratora jego danych osobowych, o ich uaktualnienie w Księdze Chrzta Parafii Rzymskokatolickiej p.w. (...) (gdzie zostałem ochrzczony), przez naniesienie adnotacji o treści: "W środę, 20 marca 2013 r. oświadczeniem woli wystąpił z Kościoła Katolickiego" oraz o przesłanie na mój adres, jako potwierdzenia, odpisu aktu chrztu z powyższym sprostowaniem".

Proboszcz Parafii Rzymskokatolickiej p.w. (...) pismem z dnia 27 marca 2013 r. wskazał, jakie wymogi należy spełnić w przypadku wystąpienia z Kościoła Katolickiego. Wyjaśnił, że w pierwszej kolejności należy uzyskać metrykę chrztu, potem udać się do proboszcza parafii miejsca zamieszkania, aby porozmawiać na temat wystąpienia. Następnie wobec proboszcza i dwóch świadków złożyć oświadczenie woli wraz z podpisem. Na tej podstawie zostanie sporządzony dokument, który zostanie przesłany do Kurii, która następnie wyda zalecenie dotyczące wpisu w Księdze Chrzta. Skutkiem powyższego będzie wydanie świadectwa chrztu z adnotacją o apostazji.

Wobec powyższego R. P. złożył do Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych wniosek o wydanie decyzji administracyjnej zobowiązującej Proboszcza Parafii Rzymskokatolickiej p.w. (...) do sprostowania jego nieaktualnych danych osobowych na podstawie art. 32 ust. 1 pkt 6 i art. 12 pkt 2 ustawy o ochronie danych osobowych.

W trakcie postępowania wyjaśniającego Proboszcz Parafii w piśmie z dnia 16 lipca 2013 r. wyjaśnił, iż R. P. nadal jest członkiem Kościoła Katolickiego na podstawie chrztu, który otrzymał. Jednocześnie poinformował, że przesłane przez Skarżącego oświadczenie woli dotyczące wystąpienia z Kościoła Katolickiego nie daje podstawy do tego aby można było dokonać wymaganej przez Skarżącego adnotacji. Ponadto Proboszcz wskazał na obowiązujące przepisy w zakresie wystąpienia z Kościoła Katolickiego jakim są Zasady postępowania w sprawie formalnego aktu wystąpienia z Kościoła podpisane w dnia 27 września 2008 r. w Białymstoku (345 Zebranie Plenarne KEP). Jednocześnie podkreślił, że nie jest umocowany do samowolnego wpisywania adnotacji w księgach parafialnych bez formalnego dokumentu urzędowego lub zgody Kurii.

W związku z powyższym Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych pismem z dnia 15 lipca 2013 r. zwrócił się do Kurii Diecezjalnej z siedzibą w Opolu o wyjaśnienie czy na terenie Diecezji Opolskiej zostały wprowadzone uproszczone regulacje prawne odnoszące się do kwestii apostazji, a jeżeli tak to jakie akty prawa wewnętrznego Kościoła w Diecezji Opolskiej regulują tę kwestię.

W odpowiedzi Kuria Diecezjalna w Opolu pismem z dnia 22 lipca 2013 r. wskazała, że w diecezji opolskiej stosuje się procedurę określoną przez "Zasady postępowania w sprawie formalnego aktu wystąpienia z Kościoła" zatwierdzone przez Konfederację Episkopatu Polski w dniu 27 września 2008 r. nr 345 na Zebraniu Plenarnym Konfederacji Episkopatu

Polski w Białymstoku. Powyższe "Zasady postępowania" obowiązują w diecezji opolskiej jako podstawa prawna na podstawie decyzji Biskupa Opolskiego od dnia ich opublikowania. Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych decyzją z dnia (...) lutego 2014 r., nr (...) nakazał Proboszczowi Parafii Rzymskokatolickiej p.w. (...) przywrócenie stanu zgodnego z prawem poprzez uaktualnienie danych osobowych R. P. polegające na naniesieniu w księdze chrztów adnotacji o treści zgodnej z żądaniem skarżącego zawartym w jego "oświadczeniu woli" z dnia 20 marca 2013 r.

W uzasadnieniu decyzji organ podał, iż przepis art. 43 ust. 2 ustawy o ochronie danych osobowych w odniesieniu do zbiorów, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 3, oraz zbiorów, o których mowa w ust. 1 pkt 1a, przetwarzanych przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencję Wywiadu, Służbę Kontrwywiadu Wojskowego, Służbę Wywiadu Wojskowego oraz Centralne Biuro Antykorupcyjne, Generalnemu Inspektorowi nie przysługują uprawnienia określone w art. 12 pkt 2, art. 14 pkt 1 i 3 - 5 oraz art. 15-18. W myśl zaś art. 43 ust. 1 pkt 3 ustawy, z obowiązku rejestracji zbioru danych zwolnieni są administratorzy danych dotyczących osób należących do kościoła lub innego związku wyznaniowego, o uregulowanej sytuacji prawnej, przetwarzanych na potrzeby tego kościoła lub związku wyznaniowego.

Jak natomiast wynika z ustaleń postępowania administracyjnego, skarżący uważany był przez Proboszcza Parafii za osobę należącą do zbiorowości członków tego związku wyznaniowego, z uwagi na niezastosowanie się do wewnętrznych przepisów prawa kościelnego, regulujących kwestię wystąpienia z Kościoła Katolickiego. Tymczasem z orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego zapadłych w analogicznych stanach faktycznych i prawnych wynika, że dla potrzeb ustalenia istnienia przesłanki przynależności do kościoła, o której mowa w art. 43 ust. 1 pkt 3 ustawy o ochronie danych osobowych, ocena skuteczności oświadczenia skarżącego o wystąpieniu z Kościoła Katolickiego musi być dokonana na gruncie przepisów powszechnie obowiązujących, tj. Konstytucji RP i ustaw.

Mając na uwadze powyższe, organ stwierdził, że kwestia skuteczności wystąpienia przez zainteresowaną osobę z Kościoła Katolickiego nie może być rozpatrywana na gruncie regulacji wewnętrznych tego związku wyznaniowego. R. P. złożył Proboszczowi Parafii tj. administratorowi swoich danych osobowych oświadczenie o wystąpieniu z Kościoła Katolickiego wraz z wnioskiem o uaktualnienie w tym zakresie danych osobowych w księdze chrztów. Organ uznał zatem, iż wnioskujący wyraził dostatecznie jasno swoją wolę co do dalszej przynależności do tego związku wyznaniowego. Wolność w zakresie przynależności do związku wyznaniowego, zagwarantowana przepisami Konstytucji oraz ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania nie może zostać ograniczona przepisami wewnętrznymi związku wyznaniowego. Jak bowiem wynika z przepisu art. 2 pkt 2a ustawy, korzystając z wolności sumienia i wyznania obywatele mogą w szczególności należeć lub nie należeć do kościołów i innych związków wyznaniowych. Przepis art. 35 ust. 1 ustawy stanowi, iż w razie wykazania przez osobę, której dane osobowe dotyczą, że są one niekompletne, nieaktualne, nieprawdziwe lub zostały zebrane z naruszeniem ustawy albo są zbędne do realizacji celu, dla którego zostały zebrane, administrator danych jest obowiązany, bez zbędnej zwłoki, do uzupełnienia, uaktualnienia, sprostowania danych, czasowego lub stałego wstrzymania przetwarzania kwestionowanych danych lub ich usunięcia ze zbioru,

chyba że dotyczy to danych osobowych, w odniesieniu do których tryb ich uzupełnienia, uaktualnienia lub sprostowania określają odrębne ustawy. Wobec powyższego Proboszcz Parafii winien niezwłocznie usunąć uchybienia w procesie przetwarzania danych osobowych skarżącego stosownie do nakazu sformułowanego w sentencji decyzji.

Od powyższej decyzji Proboszcz Parafii Rzymskokatolickiej p.w. (...) złożył wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy.

Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych decyzją z dnia (...) czerwca 2014 r. utrzymał w mocy zaskarżoną decyzję, podtrzymując w całości wcześniejszą argumentację.

W skardze do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie Proboszcz Parafii Rzymskokatolickiej p.w. (...) wniósł o uchylenie zaskarżonej decyzji, zarzucając naruszenie:

1.art. 7 , art. 25 ust. 3 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.);

2. art. 1, art. 5 i art. 27 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisanego 28 lipca 1993 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318);

3.art. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1169);

4.art. 9 ust. 2 pkt 2 , art. 10 ust. 1 , art. 11 ust. 1 i 2 , art. 19 ust. 2 pkt 1 , 4 , art. 32 ust. 2 pkt 8 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (tekst jedn.: Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 z późn. zm.);

5.art. 6 , art. 7 , art. 19 , art. 77 , art. 107 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 267).

W obszernym uzasadnieniu skargi wskazano argumenty na poparcie tezy, iż GIODO nie jest uprawniony do dokonywania oceny skuteczności wystąpienia z Kościoła, a także wydawania nakazów skierowanych do proboszczów, a dotyczących dokonania wpisów w księgach ochrzczonych. Przyjęcie odmiennego stanowiska byłoby zdaniem skarżącego sprzeczne nie tylko z przepisami ustawowymi i konkordatowymi, ale i z unormowaniami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w której Kościołowi Katolickiego zagwarantowano autonomię i niezależność w sprawach należących do jego własnego zakresu oraz wyrażono zasadę demokratycznego państwa prawnego, której fundamentem jest zasada legalizmu.

W odpowiedzi na skargę Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych wniósł o jej oddalenie wskazując swoje dotychczasowe ustalenia faktyczne i prawne.

Uznając zasadność skargi, Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie wskazał, że wobec prawidłowo ustalonego stanu faktycznego sprawy, istota sporu sprowadza się do oceny: skuteczności oświadczenia skarżącego z dnia 20 marca 2013 r. jako aktu formalnego wystąpienia z Kościoła Katolickiego, relacji wewnętrznych przepisów kościelnych regulujących procedurę występowania z Kościoła i przepisów prawa powszechnie obowiązującego zapewniających wolność sumienia i wyznania oraz kompetencji nadzorczych Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych w kontekście konstytucyjnych gwarancji autonomii i wzajemnej niezależności stosunków między

państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi.

W pierwszej kolejności Sąd zwrócił uwagę na liczne w polskim prawodawstwie gwarancje autonomii Kościoła Katolickiego i jego niezależności od państwa zawarte w: Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konkordacie między Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską oraz ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Z treści wskazanych aktów prawnych wynika, że Kościół Katolicki (podobnie jak i inne kościoły i związki wyznaniowe), ma prawo do samoorganizacji i samorządności. Może więc m.in. stanowić normy obowiązujące w ramach własnych struktur organizacyjnych, a w ich stanowieniu i stosowaniu jest wolny od ingerencji władz państwowych. Z regulacji tych wynika w szczególności, że określenie przesłanek nabycia przynależności osoby (wiernego) do Kościoła, faktycznych i prawnych skutków tego faktu oraz utraty przynależności ("wystąpienia" w różnych postaciach normowanych przez prawo kanoniczne), pozostaje wewnętrzną sprawą Kościoła, wolną od reglamentacji prawnej ze strony państwa. Stanowisko to potwierdzają pośrednio także przepisy ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (tekst jedn.: Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 z późn. zm.). Obligują one do tego, aby określenie sposobu nabywania i utraty członkostwa w grupie religijnej, która ma być wpisana do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych, zostało dokonane w statucie tej grupy (art. 32 ust. 2 pkt 8), a więc w sposób niezależny od jakichkolwiek władz państwowych.

Następnie Sąd wskazał, że podstawowym (choć nie jedynym) źródłem prawa wewnętrznego Kościoła Katolickiego jest Kodeks Prawa Kanonicznego z dnia 25 stycznia 1983 r. (AAS75: 1983, pars. II, z późn. zm.), zaś organem uprawnionym do dokonywania autentycznej interpretacji ustaw kościelnych jest Papieska Rada Tekstów Prawnych, której kompetencje określa Konstytucja Apostolska ("Pastor Bonus" z dnia 29 czerwca 1988 r. (AAS 80: 1988, s. 841-912, z późn. zm.) (art. 154 i 155). Z uwagi na powyższe podstawę prawną odnoszącą się do kwestii wystąpienia z Kościoła Katolickiego oprócz ogólnych przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego (kan. 751), stanowi Obwieszczenie Papieskiej Rady Tekstów Prawnych "Actus formalis defectionis ab Ecclesia catholica" z dnia 13 marca 2006 r. (Prot. N. 10279/2006), zatwierdzone przez papieża Benedykta XVI. Zawiera ono przepisy nadrzędne w stosunku do jakiegokolwiek dokumentu zarówno o charakterze wykonawczym, jak i duszpasterskim i stanowi podstawę prawną do rozpatrywania przedmiotowych spraw. Zostały w nim określone elementy materialne aktu formalnego wystąpienia z Kościoła Katolickiego, tj. wewnętrzna decyzja opuszczenia Kościoła Katolickiego, realizacja i zewnętrzna manifestacja tej decyzji, przyjęcie tej decyzji przez kompetentną władzę kościelną oraz formalne, tj. wystąpienie musi stanowić prawnie skuteczny (ważny) akt prawny dokonany w sposób osobisty, świadomy i wolny, w formie pisemnej wobec kompetentnej władzy kościelnej (tzn. wobec ordynariusza lub własnego proboszcza), która jest jedynym organem uprawniającym do wydania osądu dotyczącego zaistnienia lub niezaistnienia przedmiotowego wystąpienia. Dokumentem zawierającym jedynie przepisy wykonawcze o charakterze duszpasterskim dotyczące Kościoła Katolickiego w Polsce, są przyjęte przez Konferencję Episkopatu Polski "Zasady postępowania w sprawie apostazji dokonanej poprzez formalny akt wystąpienia z Kościoła" z dnia 27 września 2008 r. ("Akta KEP" 14: 2008, s. 89 - 91). Wspomniany kan. 751 k.p.k. stanowi zaś, że aktu odstąpienia, który

wywołuje skutki kanoniczne, może dokonać tylko osoba pełnoletnia (kan. 98 § 1 i 2 k.p.k.), zdolna do czynności prawnych, osobiście, w sposób świadomy i wolny (kan. 124 - 126), w formie pisemnej, w obecności proboszcza swego kanonicznego miejsca zamieszkania (stałego lub tymczasowego) i dwóch pełnoletnich świadków.

Zdaniem Sądu, z powyższego wynika, iż wewnętrzne przepisy kościelne zastrzegły dla aktu formalnego wystąpienia z Kościoła Katolickiego formę szczególną, co nie jest niczym nadzwyczajnym także na gruncie polskiego prawa powszechnie obowiązującego. Przykładem takiej szczególnej formy dokonania czynności prawnej jest wymóg formy aktu notarialnego przy sprzedaży nieruchomości, co nie oznacza przecież ograniczenia konstytucyjnego prawa własności. Analogicznie, wbrew stanowisku GODO z powołaniem się na orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego, wskazana forma szczególna aktu apostazji nie może być postrzegana jako ograniczenie wolności sumienia i religii, w tym w szczególności wolności wystąpienia z Kościoła lub innego związku wyznaniowego. Kościół Katolicki nie wyklucza dopuszczalności wystąpienia z Kościoła, ani tej możliwości nie czyni złudną lub iluzoryczną (co jest cechą tzw. nieliberalnych kościołów i religii), ale uznaje tę instytucję i poddaje ją racjonalizowanej procedurze. W tej sytuacji nie sposób uznać, by przedstawione regulacje wewnętrzne naruszały konstytucyjnie zagwarantowaną w art. 53 wolność sumienia i religii. O takim naruszeniu można by było mówić wtedy, gdyby przepisy Kościoła Katolickiego ustanowiły zakaz apostazji lub w inny sposób uniemożliwiałyby lub znacznie utrudniały realizowanie konstytucyjnego prawa do zmiany wyznania.

Mając na uwadze powyższe, Sąd stwierdził, że skoro R. P. nie dokonał aktu apostazji w formie przewidzianej przez wewnętrzne prawo Kościoła Katolickiego, czego sam nie kwestionuje, to niezrozumiałe jest przyjęcie przez Generalnego Inspektora, iż skarżący skutecznie w oświadczeniu z dnia 20 marca 2013 r. wyraził swoją wolę wystąpienia z Kościoła, pomimo, że Proboszcz Parafii pw. (...) wyraził stanowcze stanowisko co do bezskuteczności dokonanego w takiej formie wystąpienia.

Zdaniem Sądu, państwo w żaden sposób nie może ingerować w sferę przynależności do kościoła lub związku wyznaniowego, bowiem naruszałoby nie tylko wspomnianą chronioną konstytucyjnie autonomię Kościoła Katolickiego, ale wkraczałoby w sferę wolności religii i wyznania. Nie sposób zaakceptować sytuacji, w której o przynależności do Kościoła, lub jej braku, rozstrzygałby organ państwowy, jakim jest GODO, na podstawie przepisów powszechnie obowiązujących. W sytuacji, gdy zagadnienie wystąpienia z Kościoła Katolickiego jest jedną z przesłanek wykonywania kompetencji przez organ administracji publicznej, to organ ten ustala przynależność do Kościoła wyłącznie w oparciu o dowody przedstawione przez stronę kościelną, w tym przede wszystkim na podstawie aktu chrztu z dokonaną adnotacją o wystąpieniu z Kościoła. Ustalanie tego faktu z powołaniem się na inne dowody jest niedopuszczalne. Nie jest przy tym wystarczające odwołanie się do oświadczenia o woli wystąpienia z Kościoła, a sprawy sporne na tym tle są sprawami kościelnymi, które winny być rozstrzygane na zasadach i w trybie określonych przez prawo kościelne.

W ocenie Sądu, dokonując ustaleń w zakresie przynależności skarżącego do Kościoła Katolickiego w oparciu o przepisy prawa powszechnie obowiązującego i wydając rozstrzygnięcie w przedmiocie przetwarzania jego danych osobowych przez Proboszcza

Parafii, Generalny Inspektor wkroczył w sferę autonomii Kościoła Katolickiego w tej materii, czym niewątpliwie dopuścił się naruszenia art. 6, art. 7 i art. 19 k.p.a. jak również wskazanych w skardze przepisów Konstytucji RP, Konkordatu, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Ponadto organ naruszył art. 77 § 1 oraz art. 107 § 3 k.p.a. poprzez błędną ocenę dowodów i oparcie uzasadnienia prawnego swojego rozstrzygnięcia w większości na tezach uzasadnień wyroków Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Sąd odniósł się również do zasygnalizowanego tak w decyzji ostatecznej, jak i w skardze, problemu zbioru, jakim jest księga chrztów w znaczeniu bądź jedynie zbioru osób należących do Kościoła, bądź też zbioru zawierającego także wyodrębniony zbiór osób nienależących do Kościoła, zwracając uwagę na stanowisko organu, który utrzymuje, iż dane osób nienależących do kościoła tworzą zbiór odrębny, nawet jeśli dane są przetwarzane na potrzeby kościoła i jeśli są zgromadzone na materialnych nośnikach danych zawierających zarówno dane osób należących, jak i osób nienależących do kościoła. Zdaniem Sądu parafialna księga chrztów stanowi jeden zbiór danych dotyczących osób należących do Kościoła, zawierać zaś może także informacje (adnotacje) o tym, że określone osoby, formalnym aktem wystąpiły z Kościoła.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wniósł Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych, podnosząc następujące zarzuty:

1. naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 145 § 1 pkt 1 lit. c p.p.s.a. w zw. z art. 7 i art. 77 § 1 k.p.a. (Dz. U. z 2013 r. poz. 267 z późn. zm.) poprzez niezasadne uznanie, iż Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych popełnił błąd co do ustaleń faktycznych uznając oświadczenie woli R. P. jako skuteczny akt apostazji, co miało istotny wpływ na wynik sprawy;
2. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 43 ust. 2 w zw. z art. 43 ust. 1 pkt 3 ustawy o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1182 z późn. zm.) poprzez ich błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych prowadząc postępowanie administracyjne nie jest uprawniony do dokonywania samodzielnej oceny, czy osoba, której dane dotyczą należy, czy też nie należy do Kościoła, czy też innego związku wyznaniowego.

W oparciu o powyższe zarzuty, skarżący kasacyjnie wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji oraz zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych.

Autor skargi kasacyjnej wskazał, że mając na uwadze treść przepisów prawa regulujących stosunki państwo - kościół oraz problematykę ochrony danych osobowych a także dotychczasowe wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego zapadłe w podobnych sprawach, nie można zgodzić się ze stanowiskiem Sądu pierwszej instancji, iż Generalny Inspektor wydając decyzję administracyjną przekroczył swoje ustawowe kompetencje, bowiem zakres nanoszenia adnotacji w księgach parafialnych oraz ich prowadzenie w pierwszej kolejności należy wyłącznie do kognicji związku wyznaniowego, jakim jest Kościół Katolicki. W ocenie organu prawidłowo ustalony został fakt, iż Proboszcz ww. Parafii Rzymskokatolickiej

jest administratorem danych osobowych R. P. zawartych w księdze chrztu. Zasadnie przyjęto zatem w uchylonych decyzjach, że w obecnym stanie prawnym zastosowanie w kwestii uaktualnienia danych osobowych będą miały przepisy ustawy o ochronie danych osobowych. Autor skargi kasacyjnej wskazując na treść art. 35 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie danych osobowych wywiódł, że R. P. słusznie wystąpił do Generalnego Inspektora zgodnie z dyspozycją ust. 2 tego przepisu.

Biorąc pod uwagę, że R. P. złożył oświadczenie o wystąpieniu z Kościoła Katolickiego wraz z wnioskiem o uaktualnienie w tym zakresie swoich danych osobowych w księdze chrztów, w ocenie skarżącego kasacyjnie, wyraził on dostatecznie jasno swoją wolę co do dalszej przynależności do tego związku wyznaniowego. Organ podkreślił, że wolność w zakresie przynależności do związku wyznaniowego, zagwarantowana przepisami Konstytucji oraz ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania nie może zostać ograniczona przepisami wewnętrznymi związku wyznaniowego.

W dniu 7 stycznia 2016 r. do Naczelnego Sądu Administracyjnego wpłynął wniosek Polskiego Stowarzyszenia (...) w W. o dopuszczenie do udziału w postępowaniu. W uzasadnieniu wniosku podniesiono, że ubieganie się ww. Stowarzyszenia o udział w charakterze uczestnika znajduje oparcie społeczne w dotychczasowej działalności na tym polu, zaś prawne - w zapisach Statutu, tj.:

- § 9 pkt 3, który brzmi: "rozwię postaw tolerancyjnych, zwalczanie uprzedzeń i wspieranie idei społeczeństwa otwartego";
- § 9 pkt 4 Statutu, który brzmi: "przeciwdziałanie szerzeniu się szkodliwych stereotypów wpływających na ograniczenie indywidualnego rozwoju człowieka oraz działanie na rzecz realizacji wolności jednostki w ramach obowiązującego prawa";
- § 9 pkt 8, który brzmi: "działanie na rzecz umocnienia neutralności światopoglądowej Państwa";
- § 10 Statutu wymienia sposoby realizacji celów i w nim pkt 7 stanowi: "[Stowarzyszenie realizuje swoje cele poprzez) inicjowanie, opiniowanie i popieranie projektów aktów prawnych, w szczególności regulujących stosunki wyznaniowe, zagadnienia edukacyjne, naukowe i społeczne".

W ocenie Stowarzyszenia za jego udziałem w postępowaniu sądowym wyraźnie przemawia interes społeczny. Stowarzyszenie zostało już dopuszczone do udziału w postępowaniu sądowym w sprawie o sygnaturze I OSK 3111/14.

Stowarzyszenie wniosło, by Naczelny Sąd Administracyjny wystąpił do Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego z wnioskiem o wyjaśnienie przez całą Izbę Ogólnoadministracyjną w trybie art. 15 § 1 pkt 2 p.p.s.a. zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości: "czy osoby, których dane osobowe przetwarzają parafie katolickie mają prawo do merytorycznej decyzji administracyjnej Generalnego Dyrektora Ochrony Danych Osobowych?".

Uzasadnienie prawne

Naczelny Sąd Administracyjny zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw i dlatego podlega oddaleniu.

W świetle art. 183 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami

administracyjnymi (j.t. Dz. U. z 2012 r. poz. 270 z późn. zm., dalej p.p.s.a.), Naczelny Sąd Administracyjny rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i bierze z urzędu pod rozwagę jedynie nieważność postępowania; bada przy tym wszystkie podniesione przez skarżącego zarzuty naruszenia prawa (uchwała pełnego składu Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 października 2009 r. sygn. akt I OPS 10/09, ONSAiWSA 2010, z. 1, poz. 1).

W sprawie nie zachodzą przesłanki nieważności postępowania.

W rozpoznawanej sprawie skarga kasacyjna została oparta na obydwu podstawach określonych w art. 174 pkt 1 i 2 p.p.s.a. i zarzuca naruszenie norm prawa materialnego, jak również przepisów postępowania. Kluczowym dla rozstrzygnięcia sprawy jest zagadnienie materialnoprawne, przeto zarzut 2 (drugi) należało rozpoznać w pierwszej kolejności.

Zarzut naruszenia art. 43 ust. 2 w zw. z art. 43 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1182 z późn. zm.) został skonstruowany niestarannie. Jako wzorzec kontroli autor skargi kasacyjnej wskazał art. 43 ust. 2 w zw. z art. 43 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1182 z późn. zm.). Sąd administracyjny kontroluje zgodność z prawem zaskarżonej decyzji, biorąc pod uwagę stan prawny i faktyczny z daty jej wydania (J. P. Tarno, Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz, LexisNexis 2012, s. 343-344, uw. 1; A. Kabat w: B. Dauter, B. Gruszczyński, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz, Wolters Kluwer 2013, s. 427, uw. 2, s. 852-853, uw. 3). Tym samym wzorcem kontroli są normy prawne wywiedzione z art. 43 ust. 2 w zw. z art. 43 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926 z późn. zm., ostatnia zmiana Dz. U. z 2011 r. Nr 230, poz. 1371), bowiem j.t. Dz. U. z 2014 r. poz. 1182 został opublikowany dopiero 3 września 2014 r. Mimo tej wady, ów zarzut nadawał się do rozpoznania (uchwała I OPS 10/09).

Zarzuty skargi kasacyjnej wywiedzione na wskazanych podstawach dotyczą zakwestionowania stanowiska Sądu pierwszej instancji, który uznał, że Generalny Inspektor nie jest uprawniony do dokonywania samodzielnej oceny skuteczności oświadczenia skarżącego o wystąpieniu z Kościoła Rzymskokatolickiego; oceny, czy osoba, której dane dotyczą należy, czy też nie należy do Kościoła lub innego związku wyznaniowego - w oparciu o przepisy prawa powszechnie obowiązującego. Wojewódzki Sąd wyraził także pogląd, że Generalny Inspektor dokonując ustaleń w zakresie przynależności skarżącego do Kościoła Katolickiego w oparciu o przepisy prawa powszechnie obowiązującego i wydając rozstrzygnięcie w przedmiocie przetwarzania jego danych osobowych przez Proboszcza Parafii wkroczył w sferę autonomii Kościoła i tym samym dopuścił się naruszenia przepisów prawa wskazanych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Naczelny Sąd Administracyjny w niniejszym składzie, biorąc pod rozwagę dotychczasowe orzecznictwo sądów administracyjnych, a także powagę przedstawionego do rozstrzygnięcia problemu, będącego w istocie *sui generis* zagadnieniem z zakresu autonomii i rozdzielności Państwa Polskiego i Kościoła Katolickiego, podziela wielokrotnie wyrażane w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego przekonanie o konieczności ustalenia charakteru prawnego i skutków oświadczenia woli osób fizycznych dotyczącego tzw. "wystąpienia z

Kościół Katolicki" lub apostazji. W dotychczasowym orzecznictwie Naczelny Sąd Administracyjny przyjmował, że nie budzi wątpliwości, iż w przypadku osób, które nie należą do Kościoła, GIODO ma prawo do kontroli przetwarzania ich danych osobowych. Zagadnieniem spornym była ocena, czy osoba składająca pisemne oświadczenie woli o wystąpieniu z tego Kościoła lub apostazji sensu stricto przestała być członkiem Kościoła Katolickiego i jakie w tej materii stosować przepisy. W dotychczasowym orzecznictwie Naczelny Sąd Administracyjny w sposób jednoznaczny wyraził jedynie pogląd, że GIODO nie miał podstaw do umorzenia postępowania na podstawie art. 105 § 1 k.p.a. w zw. z art. 43 ust. 2 uodo. Rozważając ocenę oświadczenia o wystąpieniu z Kościoła Katolickiego, NSA poddał pod rozagę Sądu pierwszej instancji, a tym samym GIODO, konieczność zbadania skutków oświadczenia o wystąpieniu z Kościoła w aspekcie art. 43 ust. 2 uodo, wskazując że w przypadku osób niebędących członkami Kościoła, nie są wyłączone uprawnienia GIODO i nie ma tym samym zastosowania art. 43 ust. 2 uodo. Z uzasadnień wyroków NSA, które dotychczas (przytoczone poniżej) zostały wydane, wynika, że Sąd ten w aspekcie konieczności oceny zastosowania się GIODO do wyłączenia, o którym mowa w art. 43 ust. 2 uodo, zalecał dokonanie oceny skutków oświadczenia woli o wystąpieniu z Kościoła i w tej kwestii prezentował dwa odmienne poglądy. Według pierwszego z nich NSA zalecił rozważenie, czy ocena skutków wystąpienia z Kościoła ma być dokonana według przepisów prawa kościelnego, a zatem punktem wyjścia do zajęcia przez GIODO stanowiska co do przynależności osoby składającej oświadczenie do Kościoła Katolickiego, winno być prawo wewnętrzne Kościoła. Naczelny Sąd Administracyjny uznał, że GIODO winien przede wszystkim ustalić, czy wnioskodawca dopełnił przepisów prawa wyznaniowego w zakresie wystąpienia z Kościoła Katolickiego. Ustalenie tego faktu ma być podstawą do ewentualnych dalszych działań GIODO. Nie przesądzono, czy GIODO winien przeprowadzić postępowanie kontrolne w zakresie przetwarzania przez Kościół Katolicki danych wnioskodawcy. Najpierw organ winien ustalić w oparciu o przepisy prawa wyznaniowego kwestie przynależności wnioskodawcy do Kościoła Katolickiego (tak orzekł NSA w wyrokach z dnia: 27 marca 2013 r., sygn. I OSK 932/12; 4 kwietnia 2013 r., sygn. I OSK 897/12; 24 października 2013 r., sygn. I OSK 1520/13). Według drugiego stanowiska GIODO winien rozważyć, czy skuteczność oświadczenia woli winna być oceniana według przepisów prawa cywilnego (taki pogląd zaprezentowano w wyrokach NSA z dnia 18 października 2013 r.: sygn. I OSK 1339/13, sygn. I OSK 129/13, sygn. I OSK 2541/12 i sygn. I OSK 1487/12).

Zdaniem Naczelnego Sądu Administracyjnego, orzekającego w niniejszej sprawie, zbadanie charakteru takiego oświadczenia, a co ważniejsze, skutków, jakie pociąga jego złożenie wobec osoby z mocy prawa upoważnionej do reprezentacji tegoż Kościoła, wymaga rozważań poszerzonych nie tylko w zakresie prawa powszechnie obowiązującego (państwowego), ale i prawa - w szerokim ujęciu - kościelnego, obowiązującego członków Kościoła Katolickiego.

Dla rozstrzygnięcia merytorycznego, uwzględniającego prawny interes uczestników postępowania i prowadzącego do sprawiedliwego wyroku, niezbędnym staje się - w ocenie Naczelnego Sądu Administracyjnego - rozważenie i rozstrzygnięcie kwestii następujących:

1. prawnego charakteru stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego i dopuszczalności oraz zakresu ewentualnie dopuszczalnej ingerencji organów państwowych w sprawy

kościelne, i co z tym się wiąże,

2. zakresu stosowania w stosunkach Państwo - Kościół norm prawa powszechnie obowiązującego, w tym prawa wspólnotowego;
3. wpływu źródeł prawa kanonicznego na krajowy porządek prawny;
4. istoty i charakteru członkostwa w Kościele Katolickim;
5. charakteru prawnego i skutków oświadczenia o wystąpieniu z Kościoła Katolickiego, składanego przez członka tego Kościoła (*defectio ab Ecclesia*);
6. charakteru prawnego i skutków apostazji, jako całkowitego porzucenia wiary;
7. charakteru wpisu adnotacji o chrzcie w parafialnej księdze ochrzczonych;
8. obowiązków Kościoła Katolickiego, wynikających z prawa kościelnego, będących skutkiem złożenia oświadczenia o wystąpieniu z tego Kościoła lub apostazji.

Zagadnienia ujęte w punktach 4-8 należą do zagadnień wynikających z szeroko rozumianego prawa kościelnego. Nie istnieje jednak żadna przeszkoda, by Naczelny Sąd Administracyjny, orzekając w sprawie, dla której prawo kościelne ma znaczenie, nie był uprawniony do badania treści tego prawa, w oparciu o powszechnie dostępne teksty prawne. Wręcz przeciwnie, bez dokonania rozważań o istocie konkretnych instytucji prawa kościelnego i ich mocy wiążącej, nie uda się orzec w sposób merytoryczny i wyczerpujący zagadnienie. Nie jest dlatego, w ocenie Sądu w tym składzie, wskazane pozostawienie takich rozważań i wiążących ustaleń organom administracji, w tym Generalnemu Inspektorowi. Rzeczą Sądu *meriti* jest dokonanie oceny prawa. W tym zaś wypadku, bardzo szczególnym i ważnym tak dla obywateli, żądających udzielenia im przez Państwo ochrony w zakresie ich danych osobowych, jak i dla organów Państwa powołanych do udzielania takiej ochrony, ale również i dla Kościoła Katolickiego, zrzeszającego polskich obywateli, niezbędnym staje się jednoznaczne i niepozostawiające wątpliwości praktycznych i teoretycznych, całościowe rozstrzygnięcie problemu.

Wymaga podkreślenia, że ani sąd administracyjny, ani sąd powszechny nie mają władzy kognicyjnej w zakresie dokonywania wiążącej wykładni prawa kościelnego, doktryny wiary lub orzekania w sprawach Kościoła Katolickiego, co nie stoi na przeszkodzie, by w sposób opisany powyżej, ustalić treść tego prawa, ale również fakty prawne, niezbędne dla merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, ujętej w skardze kasacyjnej GİODO.

Autonomia i niezależność dotyczą także swobody każdej wspólnoty religijnej do decydowania o przynależności do niej poszczególnych osób (wykluczenie ze wspólnoty religijnej nie stanowi deliktu w rozumieniu prawa cywilnego i nie podlega kontroli sądowej; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 13 sierpnia 2003 r., VI ACa 81/03, OSA 2005/1/1=Wokanda 2005/1/33, aprobowany przez L. Garlickiego, w: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Wyd. Sejmowe 2007, t. V, s. 18, uw. 14 do art. 25).

Naczelny Sąd Administracyjny podziela pogląd, wyrażony w wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 17 listopada 2013 r., I A Ca 68/13 (Lex 1506458), że spór dotyczący kanonów wiary katolickiej, spór pomiędzy Kościołem a jego członkiem, pozostaje poza kognicją sądu powszechnego, uznając że pozostaje także poza kognicją sądu administracyjnego.

Przy rozstrzyganiu niniejszej sprawy Naczelny Sąd Administracyjny bierze pod rozwagę, że w oparciu o prawo publiczne o charakterze *iuris cogentis* i o istniejącą naukę Kościoła Katolickiego oraz prawo kościelne - rozumiane szeroko, a więc nie tylko jako prawo kanoniczne - winien ustalić fakty o znaczeniu prawnym, pozwalające na wydanie orzeczenia w sprawie.

Ustalenia te oparte być winny na określeniu wzajemnego stosunku norm prawa powszechnego, powołanych w dalszej części uzasadnienia, do norm wynikających z prawa kościelnego oraz kanonicznego, zawartych przede wszystkim w Kodeksie Prawa Kanonicznego (*Codex Iuris canonici*, dalej k.p.k.), promulgowanym 25 stycznia 1983 r. przez papieża Pawła II konstytucją apostolską *Sacrae disciplinae leges*, który wszedł w życie 27 listopada 1983 r., ze zmianą k.p.k., dokonaną listem papieskim papieża Benedykta XVI o charakterze dekretu *motu proprio* "Ominium in mentem" z 26 października 2009 r.; w konstytucji apostolskiej *Fidei Depositum*, ogłoszonej przez papieża Pawła II dnia 11 października 1992 r. oraz w innych dokumentach kościelnych, powołanych w dalszej części uzasadnienia.

I. Stosunek Państwa do Kościoła Katolickiego, dopuszczalność oraz zakres ewentualnie dopuszczalnej ingerencji organów państwowych w sprawy kościelne. Zakres stosowania w stosunkach wzajemnych norm prawa powszechnie obowiązującego, w tym prawa wspólnotowego.

Wzajemny stosunek Państwa i Kościoła uregulowany jest w: Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483; sprost. z 2001 r. Nr 28, poz. 319; zm. z 2006 r. Nr 200, poz. 1471; z 2009 r. Nr 114, poz. 946, dalej Konstytucja RP); Konkordacie między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisanym dnia 28 lipca 1993 r. w Warszawie i ratyfikowanym dnia 23 lutego 1998 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318, dalej Konkordat); ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2013 r. poz. 1169 z późn. zm., dalej *uspkk*); ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 z późn. zm., dalej *ugwsw*), o ile przepisy *ugwsw* nie są sprzeczne z wynikającymi z *uspkk* zasadami (art. 3 ust. 2 *uspkk*).

Zgodnie z art. 25 ust. 3 Konstytucji RP stosunki między Państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego, zaś zgodnie z ust. 4 art. 25, stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje (art. 31 ust. 2 Konstytucji RP).

Przepisy ustawy zasadniczej wprowadzają w art. 53 ust. 1 zasadę wolności sumienia i religii, przewidując w art. 53 ust. 6, że nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do

nieuczestniczenia w praktykach religijnych. Art. 25, rozpatrywany łącznie z art. 53 Konstytucji, określają całościowy model stosunków między państwem (władzami publicznymi) a wspólnotami wyznaniowymi w Polsce (L. Garlicki - op. cit.s. 2, uw. 7 do art. 25; P. Sarnecki w: red. L. Garlicki w: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Wyd. Sejmowe 2003, t. III s. 1-2, uw. 3 do art. 53).

Ratyfikowany dnia 23 lutego 1998 r. Konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, również wprowadził w art. 1 zasadę autonomii Państwa i Kościoła, stanowiąc, że "Rzeczpospolita Polska i Stolica Apostolska potwierdzają, że Państwo i Kościół Katolicki są - każde w swej dziedzinie - niezależne i autonomiczne oraz zobowiązują się do pełnego poszanowania tej zasady we wzajemnych stosunkach i we współdziałaniu dla rozwoju człowieka i dobra wspólnego". Niezależność i autonomia Państwa i Kościoła zagwarantowana została poprzez zapewnienie przez Państwo Kościołowi Katolickiemu, bez względu na obrządek, swobodne i publiczne pełnienie jego misji, łącznie z wykonywaniem jurysdykcji oraz zarządzaniem i administrowaniem jego sprawami na podstawie prawa kanonicznego (art. 5 Konkordatu).

W doktrynie trafnie wskazuje się, że rozwiązania przyjęte w Konstytucji RP odpowiadają modelowi separacji skoordynowanej (M. Pietrzak, Prawo wyznaniowe, Warszawa 1999, s. 53 i n.; J. Krukowski, K. Warchałowski, Polskie prawo wyznaniowe, Warszawa 2000, s. 25 i n.). We wszystkich systemach istnieją instytucjonalne powiązania między państwem a organizacjami wyznaniowymi, zwłaszcza dotyczących kościołów największych (tradycyjnych), z reguły cieszących się odrębnym statusem prawnym (L. Garlicki - op. cit., s. 2, uw. 2 do art. 25). Sformułowania art. 25 Konstytucji RP nie pojawiły się znikąd i nie mają przypadkowego charakteru. Terminologia nie odbiega od sformułowań użytych w ustawie z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, a art. 25 ust. 3 Konstytucji jest niemal identyczny z art. 1 Konkordatu (L. Garlicki - op. cit.s. 7, uw. 6 do art. 25).

Nie ulega wątpliwości, że Konstytucja RP i Konkordat, są aktami późniejszymi niż ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego i stoją wyżej w hierarchii źródeł prawa (B. Rakoczy, Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Oficyna 2008, s. 38-39). W doktrynie wskazuje się, że państwo nie może powoływać się wobec innych państw na swój porządek prawny (w tym również na postanowienia Konstytucji) celem uchylecia się od zobowiązań, jakie nakłada na nie prawo międzynarodowe lub traktaty przyjęte za obowiązujące (art. 27 Wiedeńskiej konwencji prawa traktatów z dnia 23 maja 1968 r. Dz. U. z 1990 r. Nr 74, poz. 439, załącznik; M. Masternak-Kubiak, Umowa międzynarodowa w prawie konstytucyjnym, W. Pr. PWN 1997, s. 79, 111). Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową (art. 91 ust. 2 Konstytucji RP). W przedwojennym orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano, że konkordat ze Stolicą Apostolską, ratyfikowany przez władze zgodnie z przepisami Konstytucji (art. 49) i ogłoszony w Dzienniku Ustaw jest nie tylko układem międzynarodowym, lecz ustawą mającą moc obowiązującą w stosunkach wewnętrznych, której postanowień sąd winien przestrzegać (orzeczenie SN z 23.10-7 listopada 1929 r., OSP 1930, IX,435, PPiA 1933, s. 1; akceptowane przez M. Masternak-Kubiak - op. cit., s. 88, 116). Konkordat podpisany dnia 28 lipca 1993 r., po ratyfikacji stał się aktem prawnym

porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej o wyższej mocy obowiązywania niż ustawa (z dnia 17 maja 1989 r.) o gwarancjach (wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965)]; cz. V pkt 4 uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 2 grudnia 2009 r., U 10/07, OTK-A 2009/11/163).

Zgodnie z art. 2 uspkk, Kościół rządzi się w swych sprawach własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami. W zakresie normatywnym, istotnym dla rozstrzygnięcia kontrolowanej sprawy, art. 2 uspkk odpowiada treści art. 5 Konkordatu, określając relację dwu porządków prawnych - świeckiego i kanonicznego.

W sprawach odnoszących się do Kościoła, ale nieuregulowanych tą ustawą (jako ustawą partykularną; L. Garlicki - op. cit.s. 24, uw. 18 do art. 25), stosuje się powszechnie obowiązujące przepisy prawa, o ile nie są sprzeczne z wynikającymi z niej zasadami (art. 3 ust. 2 uspkk).

Na uwagę zasługuje fakt, że ustawa posługuje się w art. 33 ust. 1 uspkk sformułowaniem "osobom należącym do Kościoła", określając w ten sposób zakres podmiotowy ustawy; szerszy, niż czyni to Konkordat. Jak słusznie zauważa B. Rakoczy, wiernym jest osoba, która została ochrzczona. Przez osoby należące do Kościoła rozumie się wiernych w rozumieniu kan. 204 k.p.k. i art. 19 Konkordatu, ale także katechumenów, w rozumieniu kan. 205 k.p.k. (B. Rakoczy - op. cit.s. 229-230; J. Krukowski, Polskie prawo wyznaniowe, wyd. 4, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis 2008).

W doktrynie trafnie wskazuje się, że zakres podmiotowy art. 25 ust. 5 Konstytucji RP odnosi się do wszystkich - poza Kościołem katolickim - kościołów i związków wyznaniowych. W dniu 9 lutego 2016 r. 15 kościołów i związków wyznaniowych miało uregulowane ustawami partykularnymi stosunki z Rzeczpospolitą Polską. Sytuację pozostałych ponad 100 związków wyznaniowych określa ogólnie ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (L. Garlicki - op. cit.s. 22, uw. 18 do art. 25; art. 14 ust. 1-4 ugws).

Zgodnie z ugws, każdy obywatel polski ma swobodę wyboru religii lub przekonań oraz wyrażania ich indywidualnie i zbiorowo, prywatnie i publicznie (art. 1 ust. 2). Wolność sumienia i wyznania polega m.in. na przynależności lub braku przynależności do kościoła i innego związku wyznaniowego (art. 2p. 2a). Obywatel nie może być zmuszany ani do brania udziału, ani do niebrania udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych (art. 6 ust. 2).

Kościół i inne związki wyznaniowe w Polsce działają w konstytucyjnych ramach ustrojowych Rzeczypospolitej Polskiej; ich sytuację prawną i majątkową regulują przepisy rangi ustawowej (art. 8 ugws).

Zasada rozdziału państwa od kościołów wyrażona została w art. 9 ust. 2 pkt 1 ugws.

Zgodnie z art. 19 ust. 2p. 1 ugws, kościoły mogą określać doktrynę religijną, dogmaty i zasady wiary oraz liturgię, zaś zgodnie z ust. 2p. 4 tego artykułu, rządzić się w swoich sprawach własnym prawem, swobodnie wykonywać władzę duchowną oraz zarządzać swoimi sprawami. Art. 19 ust. 2p. 4 ugws stanowi w istocie odpowiednik art. 2 uspkk.

Ustawodawca wprowadził jednocześnie nakaz, by działalność kościołów i związków wyznaniowych nie naruszała przepisów ogólnie obowiązujących ustaw chroniących bezpieczeństwo publiczne, porządek, zdrowie lub moralność publiczną, władzę rodzicielską albo podstawowe prawa i wolności innych osób (art. 27 ust. 1 ugws).

Na gruncie powołanych wyżej przepisów Konstytucji RP, Konkordatu i ustaw zwykłych, należy rozważyć zakres związania Kościoła Katolickiego prawem powszechnym, w tym (z uwagi na materię zawisłej sprawy) w szczególności ustawą z 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926 z późn. zm.), która to ustawa dokonała wdrożenia dyrektywy 95/46/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 1995 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych i swobodnego przepływu tych danych (Dz. Urz. WE L 281 z 23.11.1995, str. 31, z późn. zm.; Dz.Urz.UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 15, str. 355, z późn. zm., dalej dyrektywa 95/46/WE bądź Dyrektywa).

Obowiązek ochrony danych osobowych w Rzeczypospolitej Polskiej wynika bezpośrednio z art. 51 Konstytucji. Z przepisu tego wynika, że każdy ma prawo do żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą (ust. 4), zaś zasady i tryb gromadzenia oraz udostępniania informacji określa ustawa (ust. 5).

Implementująca dyrektywę 95/46/WE i wykonująca zapis konstytucyjny, ustawa o ochronie danych osobowych, uwzględniając autonomię kościołów w Polsce, wynikającą z przepisów powołanych powyżej, wprowadziła w art. 27 ust. 2p. 4 wyjątek od zasady zakazu przetwarzania danych ujawniających przekonania religijne i przynależność wyznaniową jeśli jest to niezbędne do wykonania statutowych zadań kościołów pod warunkiem, że przetwarzanie danych dotyczy wyłącznie członków tych organizacji lub instytucji albo osób utrzymujących z nimi stałe kontakty w związku z ich działalnością i zapewnione są pełne gwarancje ochrony przetwarzanych danych, zwalniając także w art. 43 ust. 1 pkt 3 uodo kościoły z obowiązku rejestracji zbiorów danych osób należących do kościoła lub innego związku wyznaniowego, o uregulowanej sytuacji prawnej, przetwarzanych na potrzeby tego kościoła lub związku wyznaniowego. Szczególna regulacja, zawarta w art. 43 ust. 2 uodo, stanowiąca ograniczenie uprawnień GIODO, określonych m.in. w art. 12 pkt 2 uodo, wyłączyła w odniesieniu do zbiorów danych osób należących do kościoła ustawowe uprawnienia Generalnego Inspektora do:

1. wydawania decyzji administracyjnych i rozpatrywania skarg w sprawach wykonania przepisów o ochronie danych osobowych (art. 12 pkt 2 uodo) oraz uprawnienia, wynikające z art. 14 pkt 1 i 3-5 oraz art. 15-18 uodo;
2. nakazywania w drodze decyzji administracyjnej (z urzędu lub na wniosek) przywrócenia stanu zgodnego z prawem, w szczególności poprzez usunięcie uchybień, uzupełnienie, uaktualnienie, sprostowanie, udostępnienie lub nieudostępnienie danych osobowych, zastosowanie dodatkowych środków zabezpieczających zgromadzone dane osobowe, wstrzymanie przekazywania danych osobowych do państwa trzeciego, zabezpieczenie danych lub przekazanie ich innym podmiotom, usunięcie danych osobowych.

Ustawa nie pozbawiła osób należących do kościoła (w tym do Kościoła Katolickiego) prawa do kontroli przetwarzania danych osobowych, które ich dotyczą, zawartych w zbiorach kościelnych, w szczególności prawa do żądania uzupełnienia, uaktualnienia, sprostowania

danych osobowych, czasowego lub stałego wstrzymania ich przetwarzania lub ich usunięcia, jeżeli są one niekompletne, nieaktualne, nieprawdziwe lub zostały zebrane z naruszeniem ustawy albo są już zbędne do realizacji celu, dla którego zostały zebrane (art. 32 ust. 1p. 6 uodo).

Żądanie, o którym mowa powyżej, przysługuje konkretnej osobie jeżeli wykaże, że dane osobowe jej dotyczące są niekompletne, nieaktualne, nieprawdziwe lub zostały zebrane z naruszeniem ustawy albo są zbędne do realizacji celu, dla którego zostały zebrane, chyba że dotyczy to danych osobowych, w odniesieniu do których tryb ich uzupełnienia, uaktualnienia lub sprostowania określają odrębne ustawy (art. 35 ust. 1 uodo). Wykazanie powyższych okoliczności (lub jednej z nich) powoduje powstanie obowiązku po stronie kościoła lub związku wyznaniowego do uzupełnienia, uaktualnienia, sprostowania danych, czasowego lub stałego wstrzymania przetwarzania kwestionowanych danych lub ich usunięcia ze zbioru - bez zbędnej zwłoki (art. 35 ust. 1 uodo). Wskazane przepisy są jednak tak skonstruowane, że przewidują opisane wyżej prawa, lecz nie wskazują sankcji i sposobu wymuszenia zmiany danych. W szczególności GODO nie może w tym celu wydać decyzji administracyjnej (art. 43 ust. 2 uodo).

Obowiązek, o którym mowa, powstający po stronie kościoła lub związku wyznaniowego nie jest możliwy do wymuszenia w trybie ust. 2 art. 35 uodo ("W razie niedopełnienia przez administratora danych obowiązku, o którym mowa w ust. 1, osoba, które dane dotyczą, może się zwrócić do Generalnego Inspektora z wnioskiem o nakazanie dopełnienia tego obowiązku"), gdyż - jak Naczelny Sąd Administracyjny stwierdził powyżej - art. 43 ust. 2 uodo wyłączył władczą ingerencję GODO w odniesieniu do zbiorów danych osób należących do kościoła. Powyższe oznacza, w ocenie Naczelnego Sądu Administracyjnego, że obowiązkowi kościoła lub związku wyznaniowego uzupełnienia, uaktualnienia, sprostowania danych, czasowego lub stałego wstrzymania przetwarzania kwestionowanych danych lub ich usunięcia ze zbioru w wypadku rzeczywiście uzasadnionego żądania członka kościoła lub związku nie towarzyszy żadna ustawowa sankcja, mogąca wymusić takie zachowanie. Brak przyznania GODO odpowiednich środków prawnych przez ustawodawcę jest w ustawie o ochronie danych osobowych rozwiązaniem częstszym (J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, Ochrona danych osobowych. Komentarz, Wolters Kluwer 2015, s. 355-356, uw. 1).

Wyłączenie uprawnień decyzyjnych GODO, dokonane przez ustawodawcę w art. 43 ust. 2 uodo, w odniesieniu do zbiorów, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 3, jest prawem powszechnie obowiązującym i organy administracji oraz sądy administracyjne, są obowiązane do jego przestrzegania i stosowania.

Naczelny Sąd Administracyjny nie dostrzega w tym przepisie naruszenia dyrektywy 95/46/WE. Zgodnie bowiem z Dyrektywą, zasady ochrony muszą odnosić się do całokształtu przetwarzania danych osobowych przez każdą osobę, której działania podlegają prawu wspólnotowemu (p. 12 preambuły). Kościoły, w szczególności, jak w sprawie niniejszej, Kościół Rzymskokatolicki i jego działania, nie podlegają takiemu prawu; Kościół nie jest ani członkiem Wspólnoty Europejskiej, ani tym bardziej Państwem Członkowskim w rozumieniu Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, zmienionym Traktatem o Unii Europejskiej. Zgodnie z art. 3 ust. 2 Dyrektywy, nie ma ona zastosowania do przetwarzania

danych osobowych w ramach działalności wykraczającej poza zakres prawa Wspólnoty - a za taką uznać należy w ocenie Naczelnego Sądu Administracyjnego działalność Kościoła Katolickiego. Zgodnie z art. 34 Dyrektywy, ustanowiony został nadto zakres podmiotowy jej obowiązywania; ogranicza się on do Państw Członkowskich Wspólnoty, a Kościół Katolicki (Stolica Apostolska) nie jest takim państwem.

Naczelny Sąd Administracyjny bierze również pod uwagę stanowisko, zajęte przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w wyroku z 12 czerwca 2014 r. 56030/07 w sprawie *Martinez vs. Hiszpania* (www.echr.coe.int), w którym Trybunał, podkreślając obowiązek ochrony autonomii Kościoła przez Państwo stwierdził: "Trybunał regularnie podkreśla rolę Państwa jako neutralnego i bezstronnego organizatora praktykowania różnych religii, wyznań i przekonań, oraz wskazywał, iż rola ta ma charakter przewodni dla porządku publicznego, harmonii religijnej i tolerancji w demokratycznym społeczeństwie, zwłaszcza pomiędzy grupami będącymi do siebie w opozycji. Poszanowanie autonomii uznawanych przez Państwo związków wyznaniowych oznacza zwłaszcza, iż Państwo powinno zaakceptować prawo takich wspólnot do reagowania, zgodnie z ich własnymi zasadami i interesami, na wszelkie ruchy dysydenckie powstające w ich strukturach, które mogłyby stanowić zagrożenie dla ich spójności, wizerunku lub jedności. Nie jest zatem zadaniem organów władzy krajowej działanie w charakterze arbitra pomiędzy związkami wyznaniowymi a różnymi dysydenckimi frakcjami, które istnieją lub mogą powstać w ich łonie. Należy dalej przypomnieć, iż poza bardzo wyjątkowymi przypadkami prawo do wolności wyznania w rozumieniu Konwencji wyklucza wszelką swobodę decyzyjną po stronie Państwa, która pozwalałaby określać, które przekonania religijne lub środki wykorzystywane do wyrażania takich przekonań są legalne. Nadto zasada autonomii wyznaniowej uniemożliwia Państwu zobowiązanie wspólnoty wyznaniowej do dopuszczenia lub wykluczenia osoby lub powierzenia danej osobie konkretnego obowiązku religijnego".

II. Przynależność do Kościoła Katolickiego.

Członkiem Kościoła Katolickiego jest każda osoba ochrzczona i może nim zostać każda osoba fizyczna jeszcze nieochrzczona; niezależnie od wieku (kan. 864 k.p.k.), poprzez przyjęcie sakramentu chrztu (kan. 849). Chrzest - zgodnie z prawem kanonicznym - jest jedynym sposobem włączenia człowieka do tego Kościoła (kan. 849).

Jak wynika z nauki Kościoła Katolickiego i prawa kanonicznego, chrzest święty jest sakramentem będącym znakiem oczyszczenia z wszelkiego grzechu, w tym pierwotnego, odrodzenia duchowego oraz włączenia do Kościoła i zjednoczenia z nim (kan. 849 k.p.k., Katechizm Kościoła Katolickiego p. 784 i n.). Chrzest stanowi warunek *sine qua non* dopuszczenia do pozostałych sakramentów (kan. 842 § 1 k.p.k.).

Chrzest w ujęciu prawa kościelnego nie jest porównywalny z jakąkolwiek instytucją prawa powszechnie obowiązującego, w szczególności nie jest czynnością prawną - jest sakramentem (kan. 840). Zgodnie zaś z kan. 841 "Ponieważ sakramenty są te same dla całego Kościoła i należą do depozytu wiary, tylko do najwyższej władzy kościelnej należy zatwierdzanie lub określanie tego, co jest wymagane do ich ważności".

Jak wyjaśnia to Katechizm Kościoła Katolickiego (p. 1269), ochrzczony staje się członkiem tego Kościoła, podlegającym jego prawom i obowiązkom.

Kodeks Prawa Kanonicznego wymaga od osoby dorosłej przystępującej do tego sakramentu

m.in. wyrażenia woli przyjęcia chrztu (kan. 685 § 1), zaś dla ochrzcenia dziecka wymagane jest, by na chrzest zgodzili się rodzice lub przynajmniej jedno z nich, lub ci, którzy prawnie ich zastępują, a ponadto aby istniała uzasadniona nadzieja, że dziecko będzie wychowane po katolicku; jeśli jej zupełnie nie ma, chrzest należy odłożyć zgodnie z postanowieniami prawa partykularnego, powiadamiając rodziców o przyczynie (kan. 868 § 1).

Przepisy prawa kościelnego nie przewidują, jak czyni to prawo powszechne, dopuszczalności uchylecia się od skutków oświadczenia woli ani przez osobę, która przystąpiła do chrztu, jako dorosła, ani przez osobę, która została ochrzczona, jako dziecko. Podobne rozwiązania znane są prawu powszechnie obowiązującemu - małżonek nie może uchylć się od skutków oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński (art. 151 k.r.o.).

W związku z tym, że chrzest, jako element niezbędny, a zarazem jedyny, włączenia osoby fizycznej do wspólnoty Kościoła Rzymskokatolickiego nie ma charakteru czynności prawnej w rozumieniu prawa powszechnie obowiązującego, ale nadany mu i potwierdzony przez naukę i prawo kościelne charakter sakramentu, do tego tylko do najwyższej władzy kościelnej należy zatwierdzanie lub określanie tego, co jest wymagane do ważności chrztu (kan. 841), uznać należy, że brak jest normy prawa kościelnego, z której wynikałoby uprawnienie ochrzczonego do "unieważnienia" lub uchylecia się od skutków chrztu, polegających na przyjęciu do Kościoła Katolickiego.

III. Wystąpienie z Kościoła Rzymskokatolickiego. Apostazja.

1. Wystąpienie z Kościoła (defectio ab Ecclesia).

Rozważając kwestię wystąpienia z Kościoła Katolickiego, Naczelny Sąd Administracyjny wziął pod uwagę fakt, że dnia 13 marca 2006 r. Papieska Rada do spraw Tekstów Prawnych (dalej Papieska Rada bądź PRTP) opublikowała dokument, zawierający zasady tzw. odłączenia się od Kościoła Katolickiego (actus formalis defectionis ab Ecclesia), przyjmując, że by taki formalny akt wystąpienia z Kościoła mógł być uznany za prawdziwy musi urzeczywistnić się poprzez wewnętrzną decyzję odstąpienia od Kościoła katolickiego, wykonanie i zewnętrzną manifestację tej decyzji, przyjęcie do wiadomości tej decyzji przez kompetentną władzę kościelną. W wypadku spełnienia tych przesłanek Rada zalecała "aby w księdze ochrzczonych (por. kanon 535, § 2) została umieszczona adnotacja wyraźnie mówiąca o zaistnieniu "defectio ab Ecclesia catholica actu formali".

Na podstawie ww. listu okólnego PRTP, Konferencja Episkopatu Polski przyjęła 27 września 2008 r., na 345 Plenarnym Zebraniu w Białymstoku, "Zasady postępowania w sprawie formalnego aktu wystąpienia z Kościoła" (dalej Zasady). Zgodnie z Zasadami (p.5), aktu odstępstwa, który wywołuje skutki kanoniczne, mogła dokonać tylko osoba pełnoletnia (w rozumieniu kan. 98 § 1 i 2 k.p.k.), zdolna do czynności prawnych, osobiście, w sposób świadomy i wolny (kan. 124-126 k.p.k.), w formie pisemnej, w obecności proboszcza swego kanonicznego miejsca zamieszkania (stałego lub tymczasowego) i dwóch pełnoletnich świadków. W dokumencie znajduje się też zalecenie, by - jeśli to możliwe - przynajmniej jednym ze świadków był ktoś z rodziców lub chrzestnych odstępcy, którzy towarzyszyli mu niegdyś w przyjęciu do Kościoła. Zgodnie z p. 6 Zaleceń "Aby akt formalnego wystąpienia z Kościoła został uznany za skuteczny kanonicznie, winien być dokonany przez osobiste złożenie własnoręcznie podpisanego pisma, w którym odstępcza wyraźnie przedstawia swoją wolę opuszczenia Kościoła. Oświadczenie winno zawierać także dane personalne odstępcy i

świadków, motywację oraz dokładne dane dotyczące daty i parafii chrztu (z załączeniem świadectwa chrztu). W piśmie powinna się także znaleźć informacja o tym, iż odstępcą dokonuje tego aktu dobrowolnie i ze świadomością konsekwencji, jakie ów akt pociąga za sobą". Konferencja Episkopatu Polski ustaliła w Zasadach (p. 7), że nie wywołuje skutków kanonicznych oświadczenie złożone przed urzędnikiem cywilnym lub przesłane drogą pocztową czy elektroniczną.

Użyte w tekście obu ww. dokumentów kościelnych sformułowanie "akt formalnego wystąpienia z Kościoła" wynikało z konieczności wyjaśnienia użytej w odniesieniu do przynależności do Kościoła w kan. 1117 k.p.k. formuły "i nie odłączyła się od niego formalnym aktem"; w kan. 1086, § 1 "i nie odstąpiła od niego formalnym aktem", jak również w kan. 1124 "i formalnym aktem od niego się nie odłączyła". Powołane kanony k.p.k. dotyczą kanonicznych przepisów małżeńskich, ale jako jedyne w Kodeksie Prawa Kanonicznego przewidywały odłączenie się od Kościoła Katolickiego "formalnym aktem", przez co rozumieć można było, że prawo kościelne przewiduje taką możliwość, wymagając jednakże zachowania określonego wymogu formalizmu oświadczenia.

Zgodnie z listem papieskim o charakterze dekretu (a więc prawa kościelnego) motu proprio Benedykta XVI "Omnium in mentem" z 26 października 2009 r., Kodeks Prawa Kanonicznego został zmieniony w ten sposób, że z ww. Kanonów usunięto formuły o odłączeniu się od Kościoła formalnym aktem.

W związku z tak dokonaną papieską zmianą Kodeksu Prawa Kanonicznego, w ocenie Naczelnego Sądu Administracyjnego, prawo kościelne w sposób jednoznaczny powróciło do powszechnego i bez wyjątków stosowania zasady *semel catholicus, semper catholicus*, która oznacza, że ten, kto został katolikiem, pozostaje nim na zawsze. Zasada ta została prawnie uregulowana na Soborze Trydenckim, podczas siódmej sesji, 3 marca 1547 r. w kanonie 8 i 14 (zgodnie z postanowieniami tego Soboru wprowadzono *nota bene* w Kościele Katolickim księgi metrykalne; w tym księgi chrztów). Oba te kanony dotyczą istoty chrztu świętego, jako sakramentu kościelnego wprowadzającego osobę fizyczną do wspólnoty Kościoła Katolickiego i wprowadzały w prawie kościelnym pisaną zasadę, że przez chrzest ochrzczony staje się zobowiązany do przestrzegania zasad Kościoła Rzymskiego spisanych lub przekazanych przez tradycję (kan. 8 DS 1621), a także, że dorosły który był ochrzczony jako dziecko, nie może skutecznie złożyć oświadczenia woli o niepodtrzymaniu (uchyleniu się od skutków) oświadczenia złożonego przy chrzcie w jego imieniu przez rodziców chrzestnych (kan. 14 DS 1627).

Zgodnie z tym, co wyżej stwierdzono, właściwy miejscowo proboszcz parafii wobec którego oświadczenie złożone byłoby w przepisanej Zasadami formie, po zweryfikowaniu, czy oświadczenie o odstępstwie złożone zostało w sposób formalny i zawiera wszystkie wymagane dane (dwóch świadków pełnoletnich, oświadczenie powinno zawierać dane personalne odstępcy i świadków, motywację oraz dokładne dane dotyczące daty i parafii chrztu z załączeniem świadectwa chrztu i informację o tym, iż odstępcą dokonuje tego aktu dobrowolnie i ze świadomością konsekwencji, jakie ów akt pociąga za sobą), po zbadaniu dokumentów tożsamości odstępcy i świadków potwierdza dokument swoim podpisem i pieczęcią parafialną, umieszczając datę, zaś uwierzytelnioną kopię tego dokumentu przesyła do kurii swojej diecezji, która - jeśli nie stwierdzi nowych okoliczności - poleca

proboszczowi parafii chrztu odstępcy (także w przypadku, gdy odstępstwo miało miejsce w parafii chrztu) dokonanie stosownego wpisu do parafialnej księgi ochrzczonych, a ponadto ma obowiązek zadbać, aby analogiczny wpis został umieszczony także w duplikatach ksiąg metrykalnych i dokumentację tej sprawy, zwłaszcza oryginał oświadczenia odstępcy, zachować w archiwum parafii, w której dokonany został formalny akt wystąpienia i powinien w księdze ochrzczonych na marginesie aktu chrztu odstępcy (kan. 535 § 2 k.p.k.) dokonać wpisu: "Dnia..... w Parafii..... w..... formalnym aktem wystąpił (a) z Kościoła katolickiego". Adnotacja ta musi być umieszczana również na świadectwie chrztu. Świadectwo chrztu z odpowiednią adnotacją jest wówczas jedynym dokumentem potwierdzającym formalny akt wystąpienia z Kościoła (A. Wróbel - glosa do wyroku NSA z 27 marca 2013 r., I OSK 932/12, OSP 2014/2/14, s. 187).

Naczelny Sąd Administracyjny zwraca uwagę, że dokonana przez papieża Benedykta XVI zmiana, polegająca na usunięciu z Kodeksu Prawa Kanonicznego określeń: "i nie odłączyła się od niego formalnym aktem" z kan. 1117; "i nie odstąpiła od niego formalnym aktem" z kan. 1086, § 1, jak również "i formalnym aktem od niego się nie odłączyła" z kan. 1124 spowodowała, że prawo kościelne, ani nauka prawa kościelnego nie przewiduje możliwości uchylenia skutków chrztu, jako sakramentu powodującego przyjęcie do Kościoła.

Wyraźnego i stanowczego podkreślenia wymaga fakt, że wyżej opisany pogląd jest wynikiem oceny zmian w prawie kościelnym, dokonywanym przez sąd państwowy, a nie kościelny.

Wyrażony więc powyżej pogląd prawny nie jest wiążący dla Kościoła, a to z uwagi na wspomnianą zasadę rozdziału Państwa i Kościoła oraz autonomię obu tych podmiotów, nie zezwalającą na wzajemną ingerencję ani w stanowienie, ani w dokonywanie wiążącej wykładni prawa państwowego lub prawa kościelnego.

Nie można pominąć, że w dniu 19 lutego 2016 r. (już po wydaniu wyroku w niniejszej sprawie) opublikowano Dekret Ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła (uchwała KEP z 7 października 2015 r., Nr 20/370/2015, "Akta Konferencji Episkopatu Polski" 27 (2015), s. 101-104, dalej Dekret). Jednakże Dekret nie wpływa na ocenę prawną zaskarżonego wyroku i kontrolowanych decyzji administracyjnych, z uwagi na to, że sąd administracyjny kontroluje zgodność z prawem zaskarżonej decyzji, biorąc pod uwagę stan prawny i faktyczny z daty jej wydania (art. 133 § 1 p.p.s.a.; M. Jagielska, J. Jagielski, R. Stankiewicz w: red. R. Hauser, M. Wierzbowski, Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz, C.H. Beck 2015, s. 566-567, nb 3).

Naczelny Sąd Administracyjny stoi na stanowisku, że powyższe rozważania nie mają zastosowania do złożenia przez ochrzczonego wobec stosownej władzy kościelnej oświadczenia, że dokonuje aktu odstępstwa od wspólnoty Kościoła jako apostata, który całkowicie porzuca wiarę chrześcijańską (wstępując do wspólnoty religijnej niechrześcijańskiej lub pozostając poza jakąkolwiek wspólnotą religijną), bądź to jako schizmatyk, który odmawia uznawania zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego lub utrzymywania wspólnoty z członkami Kościoła, uznającymi to zwierzchnictwo, gdyż kan. 751 k.p.k. przewiduje możliwość herezji, apostazji i schizmy, jako aktu woli ochrzczonego. Takie oświadczenia bowiem nie dotyczą wystąpienia z Kościoła Katolickiego sensu stricto.

2. Apostazja.

Od kwestii "wystąpienia z Kościoła" należy wyraźnie odróżnić regulowaną prawem kanonicznym instytucję apostazji. Apostazja, jako w pełni dopuszczalny przejaw woli osoby fizycznej, wynikający z zasady prawa publicznego swobody światopoglądu - w tym co do wyznawanej wiary, lub braku woli wyznawania jakiejkolwiek wiary religijnej - kan. 751 k.p.k., oznacza całkowite porzucenie wiary, w tym wypadku katolickiej.

Kanon 751 k.p.k. zawiera prawną definicję apostazji i dlatego niedopuszczalne staje się odmienne definiowanie tego pojęcia. Porzucenie wiary jest wewnętrzną decyzją człowieka i nie wymaga dla jego dokonania żadnej manifestacji; w tym złożenia jakiegokolwiek oświadczenia wobec osób trzecich; z Kodeksu Prawa Kanonicznego nie wynika też, jakoby skutkiem apostazji było wystąpienie z Kościoła Katolickiego.

Rzeczywisty problem pojawia się przy ocenie, jakie skutki wywiera zawiadomienie (dobrowolne) apostaty o dokonanej apostazji, złożone wobec osoby upoważnionej do reprezentacji Kościoła katolickiego, w tym wobec właściwego proboszcza, a co za tym idzie, czego apostata może żądać od Kościoła, którego wiarę porzuca i w jakim zakresie takie żądanie podlega co do zasadności ocenie na gruncie prawa powszechnie obowiązującego (państwowego lub wspólnotowego), a w jakim ocena taka wynika z nauki i prawa Kościoła. W ocenie Naczelnego Sądu Administracyjnego, prawo kanoniczne przewiduje oznaczone prawne skutki apostazji, które mogą powstać albo solo actu, czyli nastąpią z chwilą porzucenia wiary, albo powstaną dopiero po ujawnieniu swej woli przez apostatę. Do tych pierwszych należy ekskomunika (kan. 1364 § 1 k.p.k.) wiążącej mocą samego prawa, której skutkiem jest pozbawienie apostaty prawa uczestniczenia w życiu religijnym. Do grupy drugiej należą sankcje, których zastosowanie możliwe jest - z natury rzeczy - tylko po uzyskaniu przez Kościół wiedzy o apostazji, takie jak odmowa pogrzebu kościelnego (kan. 1184 § 1p. 1 k.p.k.) i odprawienia mszy pogrzebowej (kan. 1185 k.p.k.), ponadto, zgodnie z kan. 1331 § 1 k.p.k., ekskomunikowanemu zabrania się: jakiegokolwiek udziału posługiwania w sprawowaniu Ofiary eucharystycznej lub w jakichkolwiek innych obrzędach kultu; sprawować sakramenty i sakramentalia oraz przyjmować sakramenty; sprawować kościelne urzędy lub posługi albo jakiejkolwiek inne zadania, bądź wykonywać akty rządzenia.

W ocenie Naczelnego Sądu Administracyjnego, skutki wymienione wyżej w grupie drugiej, jako efekt apostazji i ekskomuniki latae sententiae (wiążącej z mocy samego prawa) wymagają z natury rzeczy uzyskania przez Kościół wiedzy o apostazji. Dlatego należy przyjąć że ewentualne, nie będące niezbędnym warunkiem apostazji, zawiadomienie przez apostatę o całkowitym porzuceniu wiary ma charakter zbliżony do jednostronnego oświadczenia woli. Złożenie takie oświadczenia wobec prawnie umocowanego przedstawiciela Kościoła Katolickiego (proboszcza, zgodnie z kan. 515 § 1 k.p.k.) wywiera skutek informacyjny, jest manifestacją wolnej woli apostaty i winno - gdyż w prawie kościelnym brak jest regulacji odmiennej - być przyjęte do wiadomości Kościoła Katolickiego w taki sposób, by informacja o apostazji figurowała w księgach parafialnych. W innym wypadku bowiem skutki porzucenia wiary, inne niż ekskomunika, o których wspomina k.p.k. nie mogłyby nastąpić - wobec braku wiedzy Kościoła (proboszcza) o dokonanej apostazji. Skutki wystąpienia z Kościoła, jak i apostazji, wskazują, że dane osobowe zebrane przez Kościół w okresie przynależności zainteresowanego do Kościoła, nie

staną się zbędne do realizacji celu, dla którego zostały zebrane (art. 35 ust. 1 uodo).

IV. Charakter wpisu adnotacji o chrzcie w parafialnej księdze ochrzczonych.

Nakaz prowadzenia przez parafie Kościoła Katolickiego ksiąg parafialnych (księgi metrykalne) został co do zasady wprowadzony podczas Soboru Trydenckiego za pontyfikatu Piusa IV (po 11 listopada 1563 r.; Dokumenty soborów powszechnych t. 4: Lateran V, Trydent, Watykański I, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, s. 723), choć badania potwierdzają, że spisy tego typu towarzyszyły Kościołowi od zarania chrześcijaństwa, początkowo jako tzw. dyptychy lub tripchiony, do których wpisywano imiona ochrzczonych członków gmin chrześcijańskich, znane jako *sacrae tabulae*, *tabulae ecclesiasticae*, *catalogi catechumenorum*, *matriculae* (S. Chodyński, *Metryki kościelne. Encyklopedia kościelna*, red. M. Nowodworski, t. XIV, Warszawa 1881, s. 224; R. Kotecki, *Rejestracja Metrykalna wiernych w świetle potrydenckiego ustawodawstwa Kościoła Katolickiego (ze szczególnym uwzględnieniem prawodawstwa diecezji Chełmińskiej, Gnieźnieńskiej, Płockiej i Włocławskiej)*, "Nasza Przyszłość" nr 112, 2009, s. 35-75).

Reguły zawarte w tzw. Rytuale Rzymskim - *Rituale Romanum* (1614 r.) papieża Pawła V precyzyjnie określały rodzaj poszczególnych ksiąg metrykalnych. Według sformułowanych przez biskupa Rzymu zasad, każda parafia winna być wyposażona w pięć serii ksiąg: w tym dwie których prowadzenie nakazały już ustawy Synodu Trydenckiego (*Tridentinum*): tj. rejestr ochrzczonych (*liber baptisatorum*) oraz małżeństw (*liber matrimoniorum*), a także trzy serie zupełnie nowe, tj. rejestry bierzmowanych (*liber confirmatorum*), zmarłych (*liber defunctorum*) i spis parafian, czyli tzw. księgę stanu dusz (*liber status animarum*) (R. Kotecki - op. cit.s. 8).

Pierwszym synodem w Polsce, który zajął pod koniec kwietnia 1579 r. oficjalne stanowisko w sprawie prowadzenia metryk w Kościele Katolickim był synod włocławski obradujący pod przewodnictwem biskupa Stanisława Karnkowskiego (1567-1581). W 1607 r., podczas Synodu Prymacjalnego Piotrkowskiego, nakazane zostało prowadzenie w parafiach ksiąg ochrzczonych, bierzmowanych, zaślubionych, komunikujących na Wielkanoc oraz statystyki parafialnej, podając równocześnie szczegółowy formularz dla poszczególnych wpisów metrykalnych.

W chwili obecnej, zgodnie z Kodeksem Prawa Kanonicznego parafie Kościoła Katolickiego obowiązane są do prowadzenia następujących ksiąg parafialnych (*libri paroeciales*): 1. Księga ochrzczonych (*liber baptisatorum*) (kan. 535 § 1); 2. Księga małżeństw (*liber matrimoniorum seu copulatorum*) (kan. 535 § 1); 3. Księga zmarłych (*liber defunctorum seu mortuorum*) (kan. 535 § 1); 4. Księga bierzmowanych (*liber confirmatorum*) (kan. 895); 5. Księga stypendiów mszalnych (*liber stipendiorum*) (kan. 958 § 1); 6. Księga inwentarza parafialnego (*liber inventarium*) (kan. 1283 § 2-3); 7. Księga przychodów i rozchodów (*liber accepti et expensis*) (kan. 1285 § 2, n. 7), 8. Księga zobowiązań mszalnych i innych (*liber onerum et eleemosynarum*) (kan. 1307 § 2).

Zgodnie z kan. 535 § 1 k.p.k., prócz ksiąg wymienionych w Kodeksie Prawa Kanonicznego proboszcz ma prowadzić i przechowywać inne księgi nakazane przez biskupa diecezjalnego. Zgodnie z kan. 877 § 1 k.p.k. proboszcz miejsca udzielenia chrztu jest obowiązany bezzwłocznie i dokładnie zapisać w księdze ochrzczonych nazwisko ochrzczonego, datę i miejsce jego urodzenia, datę i miejsce udzielonego chrztu, nazwisko szafarza chrztu (a więc z

reguły biskupa, prezbitera lub diakona), nazwiska i imiona rodziców naturalnych, nazwiska i imiona rodziców chrzestnych oraz nazwiska świadków, jeśli tacy występują. Kodeks Prawa Kanonicznego określa również, jakie dane należy wpisać w wypadku chrztu dziecka nieślubnego i adoptowanego (kan. 877 § 2-3).

W praktyce prawa kościelnego jest przyjęte, że poszczególni biskupi diecezjalni (kan. 535 § 1 k.p.k.) wydają pisemne instrukcje na temat sposobu prowadzenia ksiąg parafialnych. Nie istnieje przepis prawa kanonicznego, nakazujący dokonywanie innych adnotacji w księdze ochrzczonych; dlatego też ewentualne dokonanie przez proboszcza (np. kan. 89 k.p.k.) jakiegokolwiek wpisu, nie wynikającego wprost z prawa kanonicznego i prawa kościelnego w ogólności, może nastąpić tylko na polecenie biskupa diecezjalnego (kan. 535 § 1), kurii diecezjalnej lub innej, wyższej władzy kościelnej. Przykładem takiej właśnie sytuacji było zalecenie Komisji Episkopatu Polski z Zasad: "14. Treść wpisu w księdze ochrzczonych na marginesie aktu chrztu odstępcy (zob. kan. 535 § 2) winna brzmieć: "Dnia..... w Parafii..... w..... formalnym aktem wystąpił (a) z Kościoła katolickiego". Adnotacja ta musi być umieszczana na świadectwie chrztu".

Jak wynika z powyższego, księgi parafialne (w tym księgi ochrzczonych) podlegają co do rodzaju nakazanych wpisów formalizmowi prawa kościelnego (w tym kanonicznego). Prawo to nie przewiduje swobody proboszcza parafii w ustalaniu treści dokonywaniu wpisów. Nie przewiduje również możliwości wykreślenia wpisów już dokonanych. To ostatnie związane jest z charakterem wydarzeń (faktów), jakie podlegają wpisom w księgach parafialnych w zakresie uzyskanych sakramentów chrztu, komunii, bierzmowania, małżeństwa i in. Nie istnieje bowiem należyte uzasadnienie prawne lub faktyczne dla konieczności dokonywania wykreśleń poczynionych wpisów; za wyjątkiem, kiedy są one nieprawdziwe lub błędne - to znaczy opisują stan rzeczy nieistniejący lub nieprawdziwy.

W omawianym zakresie żądanie ochrzczonego (zgodnie z przepisami prawa kanonicznego) dokonania wykreślenia wpisu o chrzcie lub nawet całkowitego usunięcia takiej informacji z ksiąg parafialnych, uzasadnione jego chęcią lub złożonym już oświadczeniem w zakresie "wystąpienia z Kościoła" lub apostazją nie może być zgodnie z prawem kanonicznym przez proboszcza uwzględnione (kan. 849; pkt 12 Instrukcji postępowania w sprawie wniosków osób, które żądają zaprzestania przetwarzania danych osobowych obowiązująca na terenie archidiecezji katowickiej; kan. 8 § 2 k.p.k.), gdyż osoba występująca z takim żądaniem została faktycznie ochrzczona i wpis potwierdza zdarzenie, które rzeczywiście zaistniało, zaś - o czym była mowa powyżej - od dokonanego chrztu nie można się prawnie skutecznie uchylić. Wykreślenie lub usunięcie pisemnego potwierdzenia dokonanego faktu (chrztu) z ksiąg parafialnych mogłoby w takim wypadku być uznane za potwierdzenie nieprawdy w dokumentach parafialnych przez proboszcza, czyli za czyn wypełniający przesłanki czynu zabronionego nie tylko przez prawo kanoniczne, ale przede wszystkim przez ustawę karną - powodując możliwą odpowiedzialność nie tylko proboszcza, ale i osoby nakłaniającej go do takiego czynu.

Naczelny Sąd Administracyjny stoi na stanowisku, że całkowite porzucenie wiary lub wystąpienie z Kościoła - niezależnie od oceny dopuszczalności tej ostatniej czynności w świetle prawa kościelnego - nie stanowi żadnego uzasadnienia dla zatarcia pewnych, w przeszłości zaszłych faktów. W związku z materią zagadnienia trudno o dobre porównanie z

dziedziny podlegającej kognicji sądu administracyjnego lub powszechnego, tym niemniej - w ocenie NSA - również prawo powszechnie obowiązujące nie przewiduje obowiązku zatarcia informacji o uczestnictwie obywatela w działalności jakiegokolwiek organizacji (spółki, organizację taką porzuci lub z niej formalnie wystąpi i zażąda usunięcia danych o jego w niej uczestnictwie. Obywatelowi, który zmieni poglądy polityczne i wystąpi z partii, której był członkiem, nie służy prawo skutecznego domagania się usunięcia z rejestru członków tej partii wpisów, potwierdzających fakt członkostwa. Członek korporacji zawodowej, który żąda wykreślenia go z listy członków tej korporacji nie może również skutecznie prawnie domagać się usunięcia informacji, że wchodził w jej skład, lub, że złożył w określonej dacie ślubowanie korporacyjne. Osoba, która zmienia stan cywilny przez rozwód, nie może żądać usunięcia z akt stanu cywilnego dokonanej wzmianki o zawarciu małżeństwa.

Mając powyższe na uwadze, Naczelny Sąd Administracyjny w tym składzie stoi na stanowisku, że Generalny Inspektor Danych Osobowych, z mocy wyraźnego i niebudzącego wątpliwości interpretacyjnych art. 43 ust. 2 w zw. z ust. 1 pkt 3 uodo, który to przepis jest prawem powszechnie obowiązującym i organy administracji oraz sądy administracyjne są obowiązane do jego przestrzegania i stosowania, nie jest w odniesieniu do zbiorów danych osób należących do kościoła, w tym Kościoła Katolickiego, władny do wydawania decyzji administracyjnych i rozpatrywania skarg w sprawach wykonania powszechnie obowiązujących przepisów o ochronie danych osobowych (art. 12 pkt 2 uodo) i nakazywania w drodze decyzji administracyjnej (z urzędu lub na wniosek) przywrócenia stanu zgodnego z prawem, w szczególności poprzez usunięcie uchybień, uzupełnienie, uaktualnienie, sprostowanie, udostępnienie lub nieudostępnienie danych osobowych, zastosowanie dodatkowych środków zabezpieczających zgromadzone dane osobowe, wstrzymanie przekazywania danych osobowych do państwa trzeciego, zabezpieczenie danych lub przekazanie ich innym podmiotom, usunięcie danych osobowych. Art. 43 ust. 2 uodo wyłącza również uprawnienia GODO, wynikające z art. 14 pkt 1 i 3-4, i art. 15-18 uodo.

Fakt przynależności do kościoła lub związku wyznaniowego podlega regulacji prawa kościelnego kościoła lub związku wyznaniowego, którego dotyczy. Poza wszystkim zaś, kwestia ta nie ma i tak znaczenia dla ostatecznego rozstrzygnięcia o wniosku przez organ administracyjny lub sąd. Decyduje bowiem ustawowe wyłączenie GODO, o którym mowa powyżej i przyznana Konstytucją RP (art. 25 ust. 3 i 4), ratyfikowaną umową międzynarodową (art. 1 i 5 Konkordatu) i ustawami (art. 2, art. 3 ust. 1 i 2 uspkk) kwestie te regulującymi autonomia prawna Kościoła Katolickiego polegająca na tym, że Kościół rządzi się w swych sprawach własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami. W doktrynie trafnie wskazuje się na normatywny wpływ źródeł prawa kanonicznego na krajowy porządek prawny, zwłaszcza w sferach, regulowanych już prawem wewnętrznym (A. Rzepecki, Funkcjonowanie prawa kanonicznego w polskim porządku prawnym - zarys tematu, s. 163-164, 173; B. Rakoczy - op. cit., s. 21). Instytucje państwowe mogą sięgać do prawa kanonicznego subsydiarnie (R. Sobański, Prawo kanoniczne a krajowy porządek prawny, PiP 1999/6/15). Uregulowania prawa kanonicznego są w szczególności uwzględniane w orzecznictwie Sądu Najwyższego i Sądów powszechnych na tle prawa cywilnego (przykładowo - wyrok SN z 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, OSP 2003/9/115 i 2004/5/58, z aprobowanymi glosami B. Rakoczego i M.

Krzemińskiego i krytycznymi głosami G. Radeckiego i M. Jasiakiewicza, Rejent 2005/1/122 i n.; wyrok SN z 24.3.2004, IV CK 108/03, OSNC 2004/4/65, z głosem B. Rakoczego, Rejent 2005/11/131 i n.; wyrok SN z 17.2.2005, IV CK 582/04, Lex 179007; uchwała SN z 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, OSP 2010/2/s.114 i n.). Naczelny Sąd Administracyjny w wyrokach z: 3 lipca 2000 r., II SA 1128/99, ONSA 2001/4/168 i 8 stycznia 2008 r., II GSK 286/07, dostrzegł specyfikę prawa kanonicznego i jego autonomię, dopuszczając subsydiarne korzystanie z norm prawa kanonicznego.

W kontrolowanej sprawie Proboszcz Parafii Rzymskokatolickiej p.w. (...) wskazał R. P., jakie wymogi należy spełnić, by dokonać następnie adnotacji w Księdze Chrzta o wystąpieniu z Kościoła, zgodnie z powołanymi wyżej Zasadami, zaś skutkiem powyższego będzie ewentualne wydanie świadectwa chrztu z adnotacją o wystąpieniu z Kościoła. W tej sytuacji nie można mówić na naruszeniu konstytucyjnej zasady wolności sumienia i wyznania (art. 53 Konstytucji RP) skoro istnieje wskazana przez Proboszcza Parafii możliwość zrealizowania konstytucyjnego prawa do zmiany wyznania. Skoro R. P. nie dokonał aktu wystąpienia w formie przewidzianej przez prawo kościelne, czego nie kwestionuje, to nie można uznać, że prawidłowo GIODO ocenił skuteczność oświadczenia jego woli o wystąpieniu z Kościoła. Akceptacja rozstrzygnięcia dokonanego w niniejszej sprawie przez GIODO prowadziłoby do sytuacji uwzględnienia interesu jednego podmiotu - wnioskującego o dokonanie adnotacji w akcie chrztu kosztem zmuszenia innego podmiotu - przedstawiciela Kościoła - do dokonania adnotacji w akcie chrztu, na co nie pozwala mu prawo kościelne. Kolejny skutek takiego rozstrzygnięcia, to jego wątpliwa prawnie wykonalność i możliwość "przymuszenia" Proboszcza Parafii do wykonania takiego rozstrzygnięcia, co stanowiłoby naruszenie art. 25 ust. 2, 3 i 4 Konstytucji RP. Te argumenty przemawiają za uznaniem, że organ państwowy (GIODO) wyłącznie w oparciu o dowody wystawione przez stronę kościelną - akt chrztu z adnotacją o wystąpieniu z Kościoła - mógłby uznać, że określona osoba, nie jest już członkiem Kościoła Katolickiego, gdyż nie do GIODO należy ustalanie, jakie skutki prawne - zgodnie z prawem kościelnym - niesie za sobą oświadczenia osoby fizycznej o wystąpieniu z kościoła lub apostazji (A. Wróbel - op. cit.s. 187-189).

Zaskarżony wyrok opiera się na prawidłowej wykładni art. 43 ust. 2 w zw. z art. 43 ust. 1 pkt 3 uodo. W doktrynie utrwalony jest pogląd, że przejawem władczych kompetencji służących Generalnemu Inspektorowi jest przyznana mu kompetencja do wydawania decyzji administracyjnych i rozpatrywanie - w trybie kodeksu postępowania administracyjnego - skarg w sprawach wykonania przepisów o ochronie danych osobowych (art. 12 pkt 2 uodo). Kompetencja (do wydawania decyzji administracyjnych) jest uchylana wówczas, gdy w zbiorze danych znajdują się informacje niejawne (art. 43 ust. 1 pkt 1 uodo) oraz dane, które zostały uzyskane w wyniku czynności operacyjno-rozpoznawczych przez uprawnionych do tych czynności funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego (art. 43 ust. 1 pkt 1a w zw. z art. 43 ust. 2 uodo). Analogicznie ustawodawca odnosi się do zbiorów danych dotyczących osób należących do kościoła lub innego związku wyznaniowego, o uregulowanej sytuacji prawnej, przetwarzanych na potrzeby tego kościoła lub związku wyznaniowego (art. 43 ust. 1 pkt 3 uodo). Nie wyłącza to

jednak, w stosunku do tych wszystkich podmiotów, możliwości korzystania przez Generalnego Inspektora z przyznanego mu ogólnego uprawnienia do kontrolowania zgodności przetwarzania danych z przepisami o ochronie danych osobowych (J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz - op. cit., s. 358, uw. 5; s. 600-601, uw. 6). W myśl art. 43 ust. 2 Generalny Inspektor nie może wydawać decyzji administracyjnych adresowanych do kościołów (związków wyznaniowych) o uregulowanej sytuacji prawnej w zakresie, w jakim przetwarzają one dane dotyczące osób należących do kościoła lub związku wyznaniowego na własne potrzeby (A. Drozd, Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz. Wzory pism i przepisy, LexisNexis 2007 s. 107).

W doktrynie słusznie wskazuje się, że spośród wszystkich rodzajów zbiorów zwolnionych z rejestracji ustawa wyróżnia węższą ich grupę, co do których zostały nadto zredukowane uprawnienia kontrolne Generalnego Inspektora. Chodzi o zbiory danych dotyczących osób należących do kościoła lub innego związku wyznaniowego, o uregulowanej sytuacji prawnej, przetwarzanych na potrzeby tego kościoła lub związku wyznaniowego. W tym zakresie Generalny Inspektor w szczególności nie może wydawać żadnych decyzji administracyjnych, w tym nakazujących administratorowi przywrócenie stanu zgodnego z prawem, ani rozpatrywać skarg w sprawach wykonania przepisów o ochronie danych osobowych. Ograniczenie uprawnień Generalnego Inspektora nie dotyczy sytuacji, gdy przetwarzanie danych jest prowadzone w szerszym zakresie niż określony w art. 43 ust. 1 pkt 3 uodo (a więc np. dotyczy również danych osób niebędących członkami kościoła). Generalny Inspektor może względem tego rodzaju zbiorów wykonywać swoje uprawnienia kontrolne niewyłączone komentowanym przepisem (art. 12 pkt 1, art. 14 pkt 2 uodo). Odrębne znaczenie ma utrzymanie względem omawianych zbiorów obowiązku z art. 19.

W tym kontekście należy odnieść się do występującego w praktyce stosowania komentowanego przepisu problemu kompetencji Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych w zakresie dokonywania oceny skuteczności wystąpienia z kościoła, a także wydawania nakazów skierowanych do proboszczów, a dotyczących dokonania wpisów w księgach ochrzczonych. Kwestie te są przedmiotem rozbieżnych rozstrzygnięć zarówno organu nadzorczego, jak i sądów administracyjnych. Zgodnie z przepisem art. 12 uodo GODO nie jest organem kompetentnym do dokonywania oceny skuteczności wystąpienia z kościoła, sprawy tego rodzaju nie mieszczą się w zakresie zadań określonych we wskazanym powyżej przepisie. Dokonywanie tego rodzaju ocen stanowi wewnętrzną sprawę danej wspólnoty wyznaniowej. Gdy chodzi o kompetencje nadzorcze GODO w odniesieniu do zbiorów danych dotyczących osób należących do kościoła lub innego związku wyznaniowego, o uregulowanej sytuacji prawnej, przetwarzanych na potrzeby tego kościoła lub związku wyznaniowego, to zgodnie z komentowanym artykułem są one wyłączone.

Generalny Inspektor zmienił swe stanowisko uznające brak właściwości w tych sprawach i w kilku nowych decyzjach przyjął, że jeżeli księga chrztów zawiera informacje o wystąpieniu z kościoła, to oznacza, że stanowi ona dwa zbiory danych: Komentatorzy wskazują, że "Nie sposób zgodzić się z taką wykładnią, gdyż pozostaje ona w sprzeczności z przepisami komentowanej ustawy (w tym przede wszystkim z ustawową definicją zbioru danych). W myśl art. 7 pkt 1 uodo przez pojęcie zbioru danych rozumie się każdy mający strukturę zestaw danych o charakterze osobowym, dostępnych według określonych kryteriów,

niezależnie od tego, czy zestaw ten jest rozproszony lub podzielony funkcjonalnie. Dla uznania, że mamy do czynienia ze zbiorem danych, konieczne jest spełnienie trzech przesłanek: a) istnienie zestawu danych; b) posiadanie przez zestaw danych struktury - rozumianej jako jednorodna budowa zbioru; c) dostępność danych w zbiorze według określonych kryteriów, przy czym nie jest istotne, czy zestaw ten jest rozproszony lub podzielony funkcjonalnie.

Ocena spełnienia ustawowych przesłanek prowadzi do wniosku, że w przypadku księgi ochrzczonych istnieje zbiór danych w rozumieniu wskazanego wyżej przepisu. Za błędne natomiast należy uznać stwierdzenie, że w przypadku księgi ochrzczonych istnieją dwa zbiory danych. Taka interpretacja zdaje się celowym zabiegiem nakierowanym na to, by uzasadnić tezę o dopuszczalności władczej ingerencji organu ochrony danych i zanegowania wyłączenia, o którym mowa w komentowanym przepisie. Dodatkowym argumentem przemawiającym za uznaniem księgi za jeden zbiór jest brzmienie art. 2 ust. 2 pkt 1 uodo, w którym księgi wskazane zostały jako przykład tzw. tradycyjnych (papierowych, przetwarzanych manualnie) zbiorów danych. Uznanie, że w zależności od zawartości danych w księdze możemy mieć do czynienia z wieloma zbiorami danych, pozostaje w sprzeczności nie tylko ze wskazanymi wyżej przepisami ustawowymi, ale także z praktyką przetwarzania danych, w której stosunkowo często w jednym zbiorze przetwarzane są dane odnoszące się do różnych grup osób, co jednak nie oznacza, że mamy tu do czynienia z kilkoma zbiorami danych. Dane zawarte w księgach parafialnych stwierdzają fakty, a jednocześnie stanowią dowody odnotowanych tam zdarzeń (m.in. udzielenia sakramentu chrztu, wystąpienia z kościoła) i są przetwarzane na potrzeby kościoła, na podstawie norm wewnętrznych, w tym zakresie dane są niezbędne do wykonania statutowych zadań kościoła. Generalny Inspektor jako organ administracji publicznej nie powinien wkraczać w tę sferę i rozstrzygać, kto jest członkiem danej wspólnoty wyznaniowej, ani też ingerować w treść ksiąg kościelnych - właśnie przed tego rodzaju działaniami komentowany przepis ma zabezpieczać, wyłączając większość kompetencji kontrolnych organu" (J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz - op. cit., s. 601-603, uw. 7, 8).

Mimo zatem, że skarżący kasacyjnie trafnie podnosi, że "analiza ww przepisów prawa, jak i orzecznictwa sądów administracyjnych prowadzi do wniosku, że decydującym dla wydania rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie jest ustalenie, czy aktualnie Skarżący jest członkiem Kościoła Katolickiego", to w istocie Generalny Inspektor dokonał błędnej oceny (nie zaś ustalenia faktu), że skarżący wystąpił z Kościoła Katolickiego oświadczeniem z dnia 20 marca 2013 r., z pominięciem prawa kościelnego, które zagadnienie wystąpienia z Kościoła Katolickiego (apostazji) szczegółowo reguluje, w ramach autonomii kościoła, chronionej art. 25 ust. 3 i 4 Konstytucji RP, art. 1 i 5 Konkordatu (ratyfikowanej umowy międzynarodowej - art. 87 ust. 1, art. 88 ust. 3, art. 91 ust. 1-3 Konstytucji RP) i art. 2, art. 3 ust. 1 i 2 uspkk. W doktrynie trafnie wskazuje się, że "w sytuacji, gdy... problem wystąpienia z Kościoła katolickiego jest jedną z przesłanek wykonywania kompetencji przez organ państwowy, to organ ten ustala przynależność do Kościoła wyłącznie na podstawie dowodu, jakim jest akt chrztu z adnotacją o wystąpieniu z kościoła. Ustalanie tego faktu na podstawie innych dowodów jest moim zdaniem niedopuszczalne. Z pewnością nie jest wystarczające powołanie się na oświadczenie woli o wystąpieniu z Kościoła (glosa A. Wróbla - op. cit., s.

187-188). Kwestia przynależenia lub nieprzynależenia do kościoła nie należy do sfery pozytywnego zainteresowania władzy publicznej, która nie ustanawia żadnych reguł ani zasad dotyczących przystępowania, należenia lub występowania z kościoła. Stanowienie takich reguł przez państwo należałoby uznać za konstytucyjnie wykluczone, zważywszy na gwarantowaną Konstytucją RP autonomię kościoła, chronioną także postanowieniami wiążącej RP umowy międzynarodowej, jaką jest Konkordat, skonkretyzowanej przepisami ustawą partykularną, oraz na konstytucyjną wolność religii i wyznania. Problem przynależności do Kościoła katolickiego, podobnie jak wystąpienia z niego, jest wewnętrzną sprawą Kościoła, przy czym to ostatnie zagadnienie jest przedmiotem odpowiednich uregulowań prawa kościelnego. Choć w tym zakresie ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania nie znajduje zastosowania, to regulacje prawa kościelnego spełniają wymogi z art. 32 ust. 2 pkt 8 ugws, adresowane do innych kościołów i związków wyznaniowych o uregulowanej sytuacji prawnej (art. 25 ust. 5 i art. 53 ust. 3 Konstytucji RP). Powstaje na tym tle wiele interesujących problemów prawnych, a wśród nich ten, czy objęcie problematyki przynależności do Kościoła katolickiego, w tym wystąpienia z tego Kościoła, zakresem autonomii prawodawczej Kościoła katolickiego w ogóle wyklucza jakąkolwiek ingerencję władzy publicznej w sfery uregulowane prawem kościelnym. Sprawy sporne na tym tle są sprawami kościelnymi, które winny być rozstrzygane na zasadach i w trybie określonym przez prawo kościelne, tym bardziej, że Kościół katolicki nie tylko nie wyklucza dopuszczalności wystąpienia z Kościoła ani tej możliwości nie czyni złudną lub iluzoryczną, co jest właściwością tzw. nieliberalnych kościołów i religii, ale uznaje tę instytucję i poddaje ją racjonalizowanej procedurze. Powołanie się na powyższe przepisy Konstytucji RP, w tym zwłaszcza art. 53, byłoby usprawiedliwione, gdyby przepisy Kościoła katolickiego ustanawiały zakaz apostazji lub w inny sposób uniemożliwiały lub znacznie utrudniały realizowanie przez skarżącego jego konstytucyjnego prawa do zmiany wyznania. Wówczas bowiem mogłoby dojść do nieusuwalnej kolizji między autonomią Kościoła katolickiego a konstytucyjnym prawem do zmiany wyznania, czyli w tym wypadku do wystąpienia z Kościoła katolickiego (A. Wróbel - op. cit., s. 188).

Skarżący w niniejszej sprawie domaga się od Generalnego Inspektora zobowiązania administratora jego danych osobowych (proboszcza) do sprostowania jego nieaktualnych danych osobowych przez zamieszczenie stosownej adnotacji w akcie chrztu. Skarżący żąda zatem, by proboszcz umieścił w akcie chrztu adnotację o wystąpieniu skarżącego z Kościoła katolickiego, czyli podjęcia przez proboszcza czynności przewidzianych w prawie kościelnym, które mają udokumentować formalny akt wystąpienia skarżącego z Kościoła katolickiego. Jak wspomniano, czynności podejmowane w procedurze formalnego wystąpienia z Kościoła katolickiego, w tym adnotacja w akcie chrztu, są w całości uregulowane w aktach prawnych Kościoła katolickiego, a zatem wydanie przez Generalnego Inspektora decyzji zobowiązującej proboszcza do umieszczenia w akcie chrztu adnotacji o wystąpieniu skarżącego z Kościoła katolickiego musi być ocenione jako ingerencja w autonomię Kościoła katolickiego.

Trafnie Sąd I instancji uznał, że ustrojodawca starannie uregulował stosunki między państwem a kościołami i związkami wyznaniowymi. W zakresie normatywnym, istotnym dla rozstrzygnięcia kontrolowanej sprawy, stosunki między państwem a kościołami i innymi

związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego (art. 25 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. Nr 78, poz. 483; sprost. z 2001 r. Nr 28, poz. 319; zm. z 2006 r. Nr 200, poz. 1471; z 2009 r. Nr 114, poz. 946, dalej Konstytucja RP). Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem Katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy (art. 25 ust. 4 Konstytucji RP).

Wnioskujący swoje błędne przekonanie, że wystąpił z Kościoła katolickiego, opiera na samym fakcie złożenia stosownego oświadczenia, co do którego wiadomo, że nie spełnia przesłanki co do formy określonej w kościelnych dokumentach i że nie dołączył do oświadczenia aktu chrztu z adnotacją o wystąpieniu formalnym aktem z Kościoła katolickiego i że oświadczenie to nie zostało przyjęte zgodnie z obowiązującą procedurą określoną w ramach autonomii właściwymi aktami prawa kościelnego.

Skoro GIODO nie przedłożono aktu chrztu wnioskodawcy z właściwą adnotacją, Generalny Inspektor nie mógł skorzystać z kompetencji przewidzianych w art. 12 pkt 2 uodo, bowiem w toku postępowania kontrolnego nie wykazano, że wnioskodawca nie należy do Kościoła katolickiego (A. Wróbel - op. cit., s. 185-186). Wobec powyższego, GIODO winien był umorzyć postępowania w sprawie o nakazanie przywrócenia stanu zgodnego z prawem przez uaktualnienie danych osobowych (art. 22 uodo w zw. z art. 105 § 1 k.p.a.).

Zarzut naruszenia art. 145 § 1 pkt 1 lit. c p.p.s.a. w zw. z art. 6, 7, 77 § 1 i art. 107 § 3 k.p.a. okazał się nieusprawiedliwiony (argum. ex uzasadnienie wyroku NSA z 17 sierpnia 2010 r., I OSK 1426/09, Lex 737492 - na tle zbliżonej konstrukcji prawnej z art. 43 ust. 2 w zw. z art. 43 ust. 1 pkt 1a uodo).

Naczelny Sąd Administracyjny nie uwzględnił wniosku Polskiego Stowarzyszenia (...) o dopuszczenie do udziału w sprawie w charakterze uczestnika postępowania, gdyż warunkiem koniecznym dla przyznania zdolności sądowej organizacji społecznej nie posiadającej osobowości prawnej (także stowarzyszeniu) jest prowadzenie przez tą organizację takiej działalności statutowej (regulaminowej), która dotyczy spraw w zakresie interesów prawnych innych osób (na to kryterium wprost wskazuje art. 25 § 4 p.p.s.a.). To oznacza, że jeśli stowarzyszenie nie przewiduje w statucie (regulaminie) działalności, która dotyczyłaby interesów prawnych innych osób, to nie jest organizacją, o której mowa w art. 25 § 4 p.p.s.a. i w związku z tym brak jest podstaw do przyjęcia, że spełniona jest dyspozycja zawarta w art. 33 § 2 p.p.s.a. Jest to tym bardziej istotne, jeśli wziąć pod uwagę przedmiot rozpoznawanej sprawy, dotyczącej materii wolności sumienia i wyznania.

Mając powyższe na względzie Naczelny Sąd Administracyjny, na podstawie art. 184 p.p.s.a. orzekł, jak w wyroku.